

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Eglė Masevičiūtė

Socialinio darbo studijų programa
Magistro darbas

Prieglobstį gavusių asmenų socialinė integracija: socialinių paslaugų poreikio ir jų teikimo bei iššūkių analizė

Darbo vadovė: dr. Violeta Gevorgianienė

Vilnius
2022

Pateikties lapas pasirašomas ir pridedamas prie baigiamojo bakalauro arba magistro darbo po antraštinio lapo.

Baigiamąjį darbą,
patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanų įsakymu Nr., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir įteikiau Instituto administratorei (-iui).

.....
(Data) (Studentės (-o) vardas, pavardė, studento pažymėjimo numeris, parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) bakalauro (magistro) darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas.

.....
(Data) (Vadovės ar vadovo vardas, pavardė, parašas)

Baigiamąjį darbą priėmė:

.....
(Data) (Instituto administratorės (-iaus) vardas, pavardė, parašas)

TURINYS:

1. ĮVADAS	8
2. TEORINĖ DARBO DALIS	11
2.1 Migracijos tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje.....	11
2.2 Prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos praktikos pasaulyje.....	15
2.3 Teisės aktai, reglamentuojantys prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos procesą Lietuvoje	19
2.4. Tyrimo tikslas ir uždaviniai	23
3. TYRIMO METODOLOGIJA IR EIGA	23
3.1 Tyrimo metodas.	23
3.2 Tyrimo eiga.....	25
4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS	26
4.1 Kultūriniai skirtumai - siena tarp priimančiosios ir atvykstančių bendruomenių ...	27
4.2 Lietuvių kalba, kaip socialinės integracijos įrankis.....	30
4.3 Socialinis kapitalas kaip socialinės integracijos pagrindas	33
4.4 Paslaugų teikimas socialinės integracijos metu ir kylantys iššūkiai.....	36
5. IŠVADOS	42
6. REKOMENDACIJOS	43
7. LITERATŪRA	45
8. PRIEDAI	51
Priedas Nr. 1 – Tyrimo instrumentas.....	51
Priedas Nr. 2 - Migranto interviu pavyzdys	52
Priedas Nr. 3 - Specialisto interviu pavyzdys.....	59

Paveikslėlių sąrašas

Pav 1. Tarptautinių migrantų pokyčiai žemynuose remiantis Pasaulio Migracijos Ataskaita 2022 ..	12
Pav 2. Į Lietuvą imigruojantys asmenys remiantis Europos Migracijos Tinklo duomenimis	13
Pav 3. Prieglobstis Lietuvoje remiantis Europos Migracijos Tinklo duomenimis	14

SANTRAUKA

Šiame tyrime buvo nagrinėjama prieglobstį gavusių žmonių socialinė integracija Lietuvoje bei prieglobstį gavusių asmenų poreikis socialinei pagalbai ir šios pagalbos teikimas, kylantys iššūkiai. Tyrimo objektas – prieglobstį gavusių asmenų poreikio socialinei pagalbai ir jos teikimo dermė. Tyrimui naudojama kokybinio tyrimo prieiga (pusiau struktūruoto interviu) metodika. Tyrimo dalyviai: trys prieglobstį gavusieji asmenys, kurie dalyvauja arba dalyvavo socialinės integracijos procese ir trys socialines paslaugas prieglobstį gavusiems asmenims teikiantys specialistai.

Teorinėje dalyje nagrinėjamos migracijos tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje bei aptariamos užsienio šalių pabėgėlių socialinės integracijos praktikos. Plačiau apžvelgiami Lietuvos teisės aktai reglamentuojantys prieglobstį gavusių asmenų socialinę integraciją ir teikiamas paslaugas. Šio tyrimo gauti duomenys analizuojami per socialinio kapitalo teorijos prieigą. Tiriant prieglobstį gavusių asmenų poreikį socialinei pagalbai išgryninome esminius aspektus, kurie skatina prieglobstį gaunančių užsieniečių socialinės integracijos procesą, tai pagalba tarpininkaujant su įvairaus pobūdžio valstybinėmis ir nevalstybinėmis organizacijomis, vertimo paslaugos, bendruomenės palaikymas ir lietuvių kalbos kursai. Paaikškėjo kelios sferos, kuriose kyla daugiausiai iššūkių teikiant ir gaunant socialines paslaugas, tai: kultūriniai skirtumai, lietuvių kalba, socialinis kapitalas ir pats paslaugų teikimas, kaip procesas. Gautais tyrimo duomenimis atskleidėme pagrindinius veiksnius, kurie užtikrina sėkmingą prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos procesą, tai socialinis užsieniečio kapitalas ir lietuvių kalbos mokėjimas.

Šio darbo tema socialinio darbo praktikai naudinga tuo, kad Lietuvoje augant pabėgėlių skaičiui, augs ir kvalifikuotų socialinių darbuotojų, kurie būtų pasirengę susidurti su šio specifinio darbo iššūkiais, poreikis. Tyrimo rezultatai suteikia žinių apie šiuos iššūkius ir galimus jų sprendimo būdus.

SUMMARY

This study examined the social integration of refugees in Lithuania and the need for social assistance to refugees and the challenges it provides. The object of the research is the coherence between the need for social assistance of refugees and its provision. Qualitative research access (semi-structured interview) methodology is used for the research. Study participants: three refugees who are or have been involved in the social integration process and three professionals providing social services to refugees. The theoretical part examines migration trends in the world and in Lithuania and discusses the social integration practices of foreign refugees. The Lithuanian legal acts regulating the social integration of refugees and the services provided are reviewed in more detail. The data obtained in this study are analyzed through the approach to the theory of social capital. In researching the need for social assistance for refugees, we have refined the essential aspects that promote the process of social integration of foreigners receiving asylum, such as assistance through various state and non-governmental organizations, translation services, community support and Lithuanian language courses. Several areas have emerged that present the greatest challenges in the provision and receipt of social services: cultural differences, the Lithuanian language, social capital, and the provision of services as a process. According to the obtained research data, we revealed the main factors that ensure the successful process of social integration of foreigners granted asylum, namely the social capital of the foreigner and proficiency in the Lithuanian language. The topic of this work is useful for the practice of social work in that as the number of refugees in Lithuania grows, so does the need for qualified social workers who would be ready to face the challenges of this specific work. The results of the study provide knowledge about these challenges and possible solutions.

Darbe naudojamos sąvokos ir santrumpos:

Pabėgėliai – tai žmonės, kurie bėga nuo karinių konfliktų ir persekiojimo. Tarptautinė teisė apibrėžia pabėgėlių statusą, juos saugo ir reikalauja, kad pabėgėliai nebūtų išsiųsti iš šalies ar gražinti į tokias situacijas, kuriose kyla pavojus jų laisvei ir gyvybei. (UNHCR, <https://www.unhcr.org>)

UNHCR – Jungtinių Tautų pabėgėlių agentūra. Pasaulinė organizacija skirta priverstinai perkeltų asmenų be pilietybės gyvybėms gelbėti, teisėms apsaugoti bei geresnei ateičiai kurti. (UNHCR, <https://www.unhcr.org>)

1. ĮVADAS

Daug pasaulio valstybių susiduria su iššūkiais priimti mažesnius ar didesnius pabėgėlių skaičius, kurie dėl įvairių priežasčių yra priversti palikti savo gimtąją šalį ir emigruoti į kitas šalis. Taip didelė atsakomybė tenka migrantus priimančioms šalims, nes pagal tarptautinius įstatymus bei vadovaudamasi žmogaus teisių principais, jos privalo užtikrinti migrantų teises ir orumą bei suteikti paslaugas atvykusiems kitų šalių piliečiams.

Pastaraisiais metais, kaip niekada prieš tai, Lietuva taip pat sulaukė didelio srauto migrantų, atvykstančių iš Artimųjų Rytų (Valstybės saugumo departamentas, 2021). Dalies atvystančių žmonių tikslas yra saugi ateitis Lietuvoje, kitiems tai tarpinis sustojimas, laikina saugi vieta prieš keliaujant į kitas šalis. Pasiprašę prieglobsčio Lietuvoje, jie pradeda kurti savo gyvenimą nuo pagrindų ir jiems reikalingas platus spektras paslaugų. Tam, kad šie žmonės pilnavertiškai įsiliėtų į darbo rinką, švietimo bei sveikatos sistemą, taptų juos priėmusios bendruomenės nariais, jiems reikalinga papildoma priimančiosios valstybės institucijų, tokių kaip švietimo, sveikatos, socialinės apsaugos ir darbo pagalba. Jei integracijos ir paslaugų teikimo procesas vyksta sėkmingai, gauname teigiamą rezultatą: prieglobstį gavusieji žmonės Lietuvoje pilnavertiškai gyvena ir dirba, moka mokesčius, prisideda prie bendro šalies vidaus produkto, visuomenė išvengia skurdo, atskirties bei nusikalstamumo skaičių šalyje augimo.

Todėl tirti pabėgėlių socialinės integracijos procesą ir socialines paslaugas teikiamas pabėgėliams šiuo metu ypač aktualu, nes migrantų, kurie Lietuvoje gavo leidimą gyventi skaičius auga. 2016 metais leidimą gyventi Lietuvoje gavo 15 137 užsieniečiai, 2018 metai – 22 831 tūkstančiai ir 2020 metais – 40 552 tūkstančiai užsieniečių. (Lietuvos Migracijos Politika, 2020). Su šiais skaičiais auga ir socialinių paslaugų poreikis šiems žmonėms. Šių poreikių atliepimas ir kokybiškas paslaugų teikimas privalo būti užtikrintas. Tam, kad prieglobstį gavusių asmenų teisės nebūtų pažeistos ir jiems būtų suteiktos visos būtinosios, socialinės ir kitos paslaugos, šalyje turi būti paslaugų teikimo sistema, kuri užtikrintų paslaugų teikimo kokybę prieglobstį gavusiems asmenis, atsižvelgiant į jų poreikius. Kitas svarbus aspektas yra neretai neigiamas visuomenės požiūris į kitų tautų piliečius, pasipriešinimas, psichologinio ir fizinio smurto protrūkiai, todėl svarbu tirti bendruomenės požiūrį į pabėgėlius, kad jų socialinės integracijos procesas vyktų sklandžiai.

Su prieglobstį gavusiais žmonėmis dirba daug įvairių sričių specialistų. Tarp jų yra socialiniai darbuotojai, švietimo bei sveikatos įstaigų specialistai, teisininkai, psichologai, kurių darbas turi didelę reikšmę prieglobstį gavusių asmenų integracijai Lietuvoje. Būtent šie profesionalai identifikuoja prieglobstį gavusių asmenų poreikius ir padeda užtikrinti socialinių ir kitų paslaugų prieinamumą bei kokybę. Vieni iš svarbiausių specialistų, kurie skatina šį procesą yra socialiniai darbuotojai dirbantys su

prieglobstį gavusiais asmenimis ir jų šeimomis, jų darbas turi labai svarbią reikšmę ne tik pabėgėlių socialinės integracijos sėkmei, bet ir bendruomenės, kurioje jie gyvena, gerovei.

Šiame darbe nagrinėjama tema socialinio darbo profesijai yra reikšminga tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriais. Siekiant kurti tvarią socialinės apsaugos ir integracijos sistemą pabėgėliams, reikia ir tikrinti esamų teorijų efektyvumą praktikoje, ir plėtoti žinias apie pabėgėlių socialinę integraciją tose šalyse, kurios istoriškai neturėjo didelių migrantų skaičių, ypač iš kultūriškai tolimų šalių. Šio darbo tema socialinio darbo praktikai naudinga tuo, kad Lietuvoje augant pabėgėlių skaičiui, auga ir kvalifikuotų socialinių darbuotojų, kurie būtų pasirengę susidurti su šio specifinio darbo iššūkiais, poreikis. Tyrimo rezultatai suteikia žinių apie šiuos iššūkius ir galimus jų sprendimo būdus.

Nagrinėjamos temos aktualumas remiasi į sparčiai augantį migrantų skaičių Lietuvoje, kurie pasiryžę likti čia ir integruotis į Lietuvos bendruomenę, švietimo bei darbo rinką. Augant šiam atvykstančių pabėgėlių skaičiui labai svarbu yra užtikrinti šių žmonių teises, orumą, bei visų reikiamų paslaugų prieinamumą. Priimančiosios valstybės paslaugų teikimo sistema turi užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę, atliepiančią prieglobstį gavusių asmenų poreikius. Sparčiai augant prieglobstį gavusių užsieniečių skaičiui Lietuvoje, bendruomenės požiūris į kitų tautų piliečius taip pat išlieka itin svarbus ir aktualus.

Šio **darbo tikslas** yra išanalizuoti paslaugas teikiamą prieglobstį gavusiems asmenims socialinės integracijos procese, atsižvelgiant į pastarųjų poreikį socialinei pagalbai.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti migracijos tendencijas pasaulyje bei Lietuvoje.
2. Aptarti užsienio šalių socialinės integracijos praktikas.
3. Išanalizuoti Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos procesą.
4. Ištirti prieglobstį gavusių asmenų poreikį socialinei pagalbai, kuri palengvintų jų socialinę integraciją .
5. Išnagrinėti socialinių paslaugų prieglobstį gavusiems asmenims teikimo procesą ir kylančius iššūkius.

Darbo struktūra:

Šio darbo teorinėje dalyje buvo apžvelgtos migracijos tendencijos pasaulyje bei Lietuvoje, užsienio šalių socialinės integracijos praktikos, taip pat išanalizuoti Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos procesą. Nagrinėjama mokslinė literatūra padėjo plačiau suprasti kintantį migruojančių užsienių srautą, apžvelgti pasaulio šalių užsieniečių integracijos programas bei praktikas, taip pat padėjo suprasti kaip tiksliai šis procesas yra reglamentuojamas Lietuvos teisės aktais.

Buvo atliktas tyrimas, kuris padėjo ištirti prieglobstį gavusių asmenų poreikį socialinei pagalbai, kuri skatintų jų socialinės integracijos procesą. Taip pat buvo ištirtas bei išnagrinėtas pagalbos prieglobstį gavusiems asmenims teikimo procesas bei šiame procese kylantys iššūkiai.

Pabaigoje pateikti gauti rezultatai, rekomendacijos, kaip užtikrinti sėkmingą socialinės integracijos procesą ir teikiamų paslaugų kokybę.

2. TEORINĖ DARBO DALIS

2.1 Migracijos tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje

Jau nuo seniausių laikų migracija vyksta visame pasaulyje. Dažniausiai ši sąvoka žymi gyventojų, gyvenančių miestuose, kaimuose ir kitose vietovėse, kraustymąsi, vykimą, kėlimąsi į kitą vietovę ilgesniam laikui. Migracija vyksta visais žmonijos istorijos laikotarpiais, todėl ji yra vienas svarbiausių visuomenės kaitos veiksnių (Visuotinė Lietuvių Enciklopedija, 2022).

Skirtingais laikotarpiais migracija vyko dėl skirtingų priežasčių. Ji yra skirstoma pagal jos trukmę (išvykimo laikotarpį), kryptį bei priežastis. Migracija nustatoma pagal trukmę gali būti nuolatinė, kai gyventojai išvyksta visam laikui gyventi į kitą pasirinktą vietovę arba laikinoji migracija, kai gyventojai išsikelia iš savo gyvenamosios vietos į kitą vietą tam tikram laikotarpiui. Dažniausiai šiuo atveju laikinai išsikeliantys gyventojai turi tam tikrą tikslą: užsidirbti, atlikti praktiką kitame mieste, šalyje, pabaigti mokslus ar įgyti tam tikrą profesiją (Europos Migracijos Tinklas, 2022). Dažnas atvejis yra sezoninė migracija, kurios metu gyventojai tam tikru metų laiku iškeliauja į kitą vietovę atlikti sezoninio darbo, taip pat populiarėja sezoninis išvykimas gyvenimui kitoje vietoje, pavyzdžiui: šaltuoju sezonu Lietuvoje, dalis žmonių išvyksta gyventi į pietus, kur šilta, keliems mėnesiams iki tol, kol į Lietuvą ateina pavasaris. Panašiai ir švytuoklinė migracija vis dažniau populiarėjanti šiuolaikinėje visuomenėje, kai gyventojai kiekvieną dieną vyksta atlikti tam tikro darbo, mokslams į kitą miestą ir dienos gale vėl grįžta į nuolatinę gyvenamąją vietą. Švytuoklinė migracija vis auga kartu su vis lengvėjančiomis keliavimo galimybėmis, šiais laikais vis daugiau kur galime nuvykti per itin trumpą laiką, todėl yra netgi tokių atvejų, kai gyventojai gyvena vienoje šalyje ir kiekvieną dieną skrenda lėktuvu į kitą šalį atlikti tam tikro darbo.

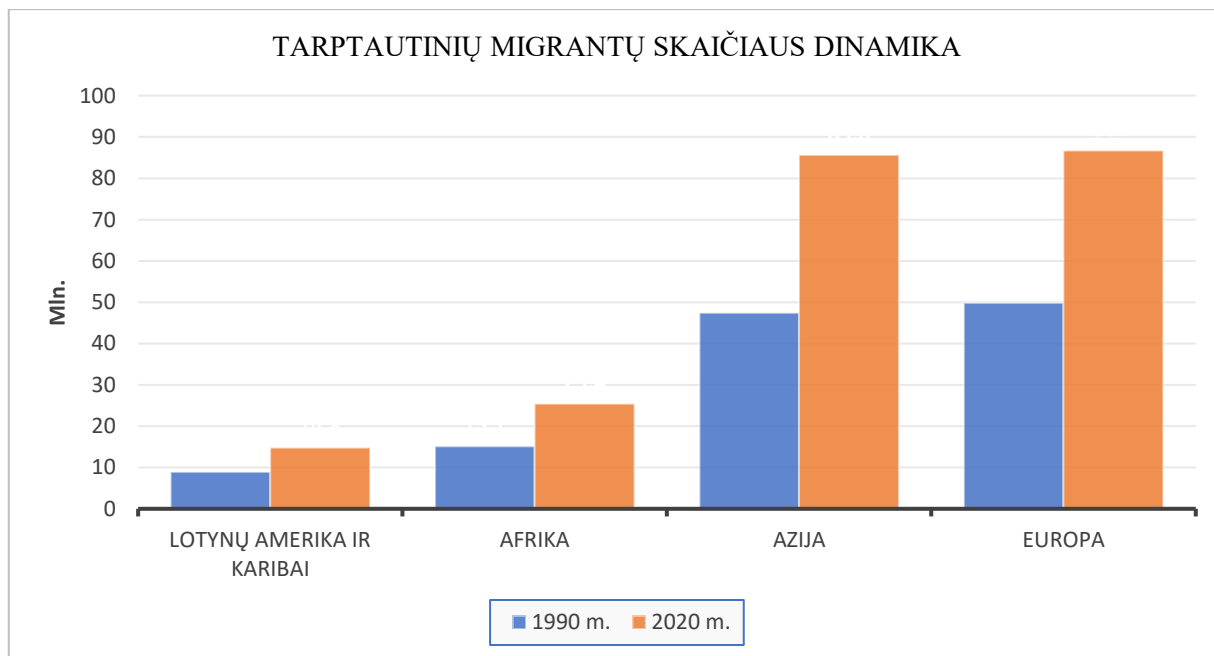
Migracija pagal kryptį gali būti skirstoma į judėjimą šalies viduje ir tarpvalstybinę migraciją. Gyventojų kėlimasis iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, iš miesto į kaimą toje pačioje šalyje vadinama vidine gyventojų migracija. Tarpvalstybinė migracija - tai gyventojų judėjimas iš vienos valstybės į kitą (Europos Migracijos Tinklas, 2022).

Ypač svarbu nagrinėti migracijos priežastis, nes dėl skirtingų priežasčių migruojantys žmonės turi skirtingus poreikius. Priežastis galime skirstyti į: ekonomines, kai didelė dalis žmonių ieško geresnio gyvenimo, geresnės, gyvenimui tinkamesnės aplinkos, geresnio darbo užmokesčio, geresnės studijų kokybės ir aukštesnio išsilavinimo, palankesnių ir geresnių klimato sąlygų, asmenines, kai tiesiog ieško geresnio laisvalaikio praleidimo, nuotykių, net gi meilės, tad šie žmonės migruoja savo pačių sprendimu ir tai skaitoma kaip savanoriška migracija. Kita migracijos rūšis yra priverstinė migracija, kai žmonės dėl tam tikrų priežasčių privalo palikti savo nuolatinę gyvenamąją vietą ne savo noru, tai gali būti: kariniai konfliktai, politiniai ir religiniai persekiojimai, taip pat rasinė ar tautinė diskriminacija, badas, gamtos nelaimės, tokios kaip potvyniai, uraganai, žemės drebėjimai ar ugnikalnių išsiveržimai.

Migracijos mastus kasmet atskleidžia Tarptautinės Migracijos Organizacijos skelbiama statistika. Pateikiami skaičiai padeda suprasti pokyčius mūsų žemėje, kylančias tendencijas ir kintančius demografinius rodiklius, susijusius su pasaulio socialiniais ir ekonominiais pokyčiais.

Augant tarptautinių migrantų skaičiui visame pasaulyje, keičiasi ir jų skaičiai atskirose šalyse. Didelė dalis žmonių migruoja valstybių viduje (2009 m. apytiksliai 740 milijonų vidinės migracijos atveju). Vis dėl to, ypač tarptautinių migrantų augimas laikui bėgant buvo ypač akivaizdus, tiek skaičiais, tiek pagal proporciją. 2021 metų skaičiavimais, 2020 metais pasaulyje buvo apie 281 milijonas tarptautinių migrantų, o tai sudaro 3,6 procento viso pasaulio gyventojų. Per pastaruosius penkis dešimtmečius tarptautinių migrantų skaičius sparčiai išaugo. Tarptautinės Migracijos Organizacijos apskaičiavimais iš viso 281 mln. žmonių, gyvenančių ne savo gimtojoje šalyje, 2020 metais buvo 128 milijono, daugiau nei 1990 m. ir tris kartus daugiau nei 1970 metais. (World Migration Report, 2020). Šie augantys migruojančių žmonių lemia ir sekančius procesus, kurie yra ypatingai svarbūs – tai socialinė migrantų integracija valstybėse, kuriose migrantai apsistoja.

Pirmoje lentelėje galime matyti kaip kito tarptautinių migrantų skaičius skirtinguose pasaulio žemynuose. Ypač šis skaičius išaugo Europoje ir Azijoje. Pagal Tarptautinės Migracijos Organizacijos (2022) apskaičiavimus Europa ir Azija priėmė apie 87 ir 86 milijonus tarptautinių migrantų, kas sudaro 61% pasaulio tarptautinių migrantų skaičiaus.

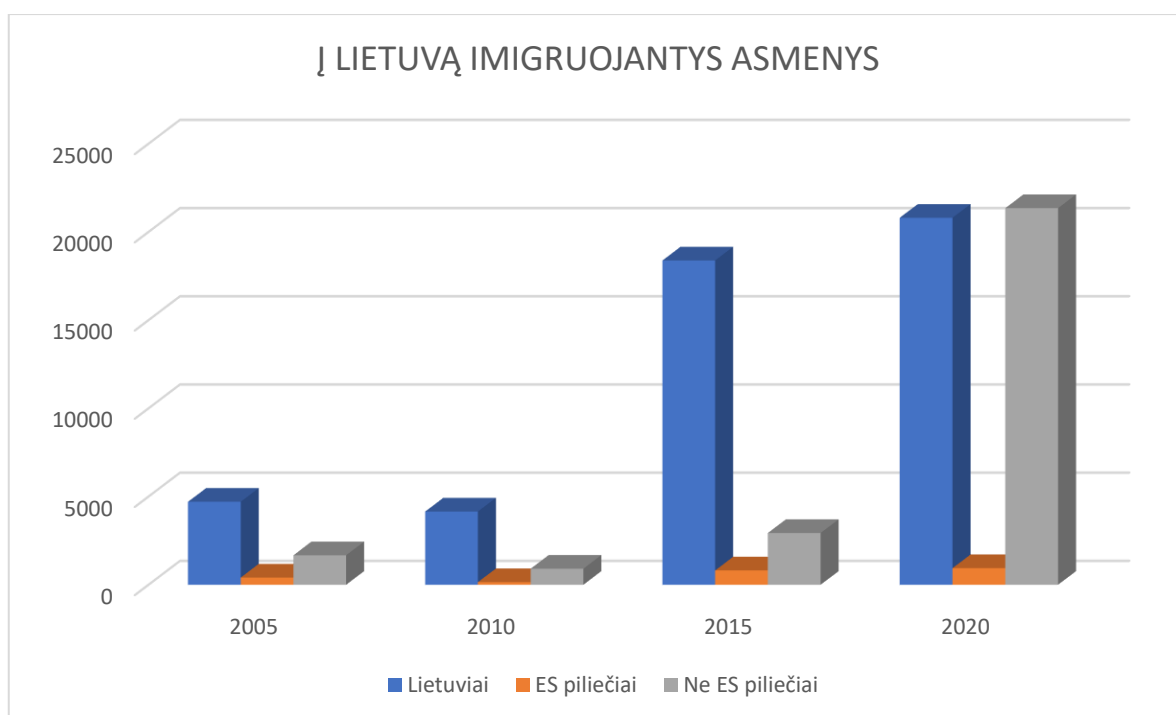

Pav. 1. Tarptautinių migrantų pokyčiai žemynuose remiantis Pasaulio Migracijos Ataskaita 2022

Migracija Lietuvoje. 1990 metais, Lietuvai atgavus nepriklausomybę prasidėjo Lietuvos gyventojų emigracija į išsivysčiusias Vakarų šalis, dėl kurios 1990-2018 metais Lietuvių gyventojų

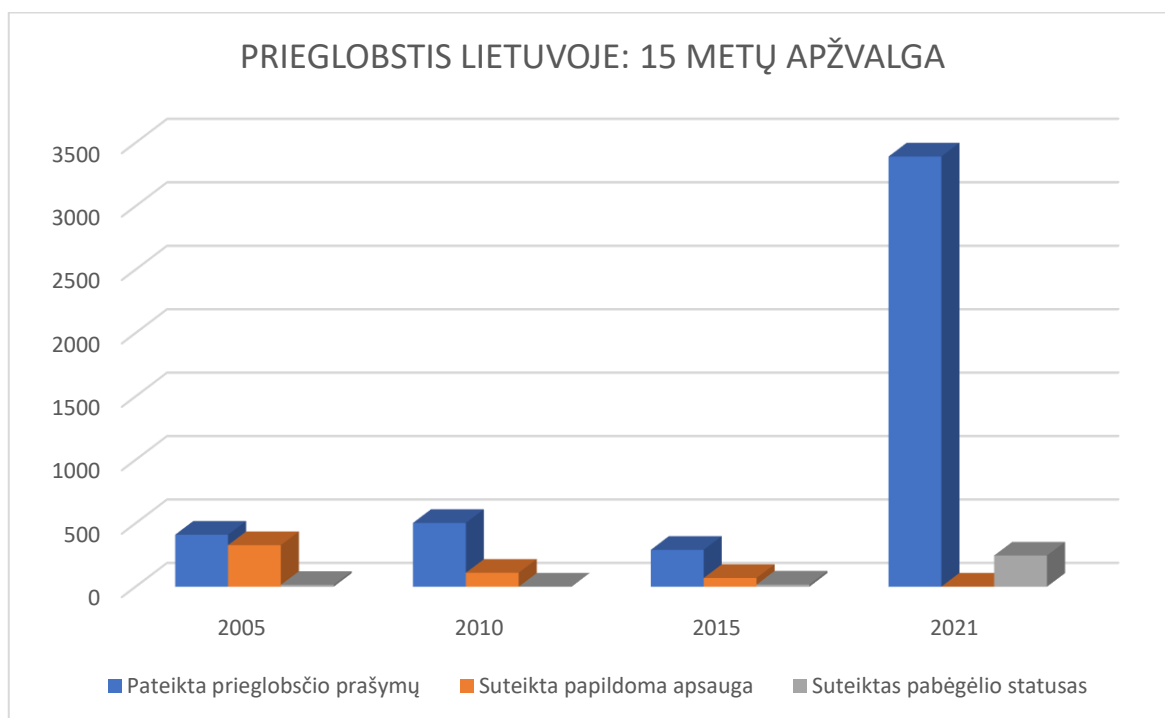
skaičius sumažėjo 706 739 (palyginimui, dėl neigiamo natūralaus gyventojų skaičiaus prieaugio – tik 177 152), (VLE, 2022). Emigracija paspartėjo 2004 metais Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, kai Lietuvos gyventojams tapo lengviau darbo ir studijų reikalais keliauti į Vakarų Europos šalis, ir ypač 2008 metais prasidėjus pasaulinei finansinei krizei, dėl kurios Lietuva nukentėjo labiau nei išsivysčiusios Vakarų šalys. Tuo pat metu į Lietuvą ėmė vykti darbininkai iš Trečiojo pasaulio valstybių, po 2014 metų Maidano revoliucijos – iš Ukrainos. (VLE, 2022)

Svarbu paminėti, kad su į Lietuvą atvykstančiais užsieniečiais, atvyksta ir didelė dalis užsienyje gyvenusių lietuvių. Remiantis Europos Migracijos Tinklo duomenimis (2020), nuo 2004 metų iki 2016 metų, vidutiniškai apie 80% imigracijos srauto sudarydavo atgal į Lietuvą grįžtantys lietuviai, na, o likusius 20 % - užsienio šalių piliečiai. Kiekvienais metais ši procentinė imigrantų dalis yra kintantis ir iš pateiktos lentelės apačioje matome, kad procentaliai atvykstančių į Lietuvą užsieniečių skaičius vis daugėja. 2020 metais iš užsienio sugrįžo 48% lietuvių, o 52% nuo visų imigrantų buvo užsieniečiai.

Pav 2. Į Lietuvą imigruojantys asmenys remiantis Europos Migracijos Tinklo duomenimis

Pastaraisiais metais Lietuva susiduria su vis aktyvėjančiais migrantų srautais. 2021 metais dalis Rytų Europos susidūrė su migrantų krize, kuri pareikalavo didelio šalies pasirengimo. 2020 metais 321 žmogus pateikė prašymą dėl prieglobsčio suteikimo Lietuvoje, 2019 metais prieglobsčio prašymų Lietuva sulaukė dvigubai mažiau. Remiantis preliminariais 2021 metų duomenimis, 2021 metais Lietuvos Migracijos Institucijos sulaukė beveik 11 kartų daugiau prieglobsčio prašymų nei 2020 m. (EMN, 2021)

Pav 3. Prieglobstis Lietuvoje remiantis Europos Migracijos Tinklo duomenimis

Matydami augančius migrantų skaičius, matome, kaip prieglobstį gaunančių užsieniečių skaičius Lietuvoje taip pat sparčiai kyla. Svarbu nagrinėti šių užsieniečių integracijos procesą čia Lietuvoje, nes šių žmonių kultūra dažnai skiriasi, be tikslingų integravimo strategijų šios kultūros išlieka ir toliau nepažįstamos bei svetimos, keliančios baimę visuomenei.

Tuo metu, kai šis darbas jau buvo įpusėtas, prasidėjo karas Ukrainoje, todėl situacija Lietuvoje dar labiau pasikeitė kalbant apie atvykstančius pabėgėlių srautus. Kadangi pradinis darbo tikslas buvo nagrinėti seniau atvykusių užsieniečių situaciją, kurie jau gavę prieglobstį Lietuvoje ir jau kurį laiką integruojasi Lietuvoje, šiame darbe naujiems atvykstantiems pabėgėliams iš Ukrainos dėmesys nebus skiriamas. Jie Lietuvoje yra trumpai, didžioji dalis tikisi greitai laiku grįžti į tėvynę, tad nagrinėti jų socialinės integracijos procesą šio darbo rėmuose nėra tikslinga.

2.2 Prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos praktikos pasaulyje

Apžvelgus migracijos tendencijas pasaulyje ir Lietuvoje matyti, kad migruojančių žmonių srautai auga. Migruojantys asmenys keliauja į įvairias pasaulio šalis; dažniausiai tai būna arba ekonomiškai išsivysčiusios šalys, arba kaimyninės šalys, kurias lengva pasiekti.

Visi šie žmonės, palikę savo namus, pradeda gyvenimą kurti iš naujo kitose šalyse. Atvykstantys žmonės pirmiausia ieško naujų namų, kuriuose galėtų apsistoti su savo šeima, darbo, tam, kad užtikrintų finansinį stabilumą, švietimo bei gydymo įstaigų, socialinių garantijų. Taip kuriasi ir prasideda nauji procesai tarp priimančiosios valstybės ir atvykusių užsienio piliečių. Arvydas Matulionis (2014) apie šį socialinės integracijos procesą rašė taip: „Socialinė integracija, socialinis sutelktumas, kai visuomenės pavieniai asmenys, įvairios socialinės grupės, socialiniai institutai pagal bendras socialines normas, vertybes, socialinius interesus siejami į vieną sistemą, kuriai būdinga suderinamumas ir savitarpio priklausomybė,..“ Anot struktūrinio funkcionalizmo teorijos (Parsons ir Turner, 1991), socialiniai integruotas grupėje individas, turėdamas tam tikrą socialinį statusą ir atlikdamas tam tikrą funkciją grupėje, užtikrina jos stabilumą. Savo ruožtu įvairių socialinių organizacijų funkcijų suderinamumas ir veiklos efektyvumas garantuoja visos visuomenės stabilumą. Struktūriniai funkcionistai socialinės integracijos žemą laipsnį laiko visuomenės trūkumu. Globalizacijos veikiamame pasaulyje vis aktualesnė tampa imigrantų, tautinių mažumų socialinės integracijos problema. Taigi matome, kad socialinės integracijos procesas naudingas ne tik atvykstantiems asmenis, bet ir priimančiai visuomenei, kurios stabilumą užtikrina sėkmingas socialinės integracijos procesas. Šioje dalyje plačiau gilinsimės būtent į šiuos procesus ir orientuosimės į pabėgėlių socialinę integraciją.

Nuo 2015 m., kai Europos Sąjunga susidūrė su ypač dideliais prieglobsčio prašytojų skaičiais, tai privertė valstybės nares plačiau svarstyti socialinės pabėgėlių integracijos klausimus ir tuomet ES valstybių dėmesio centre atsidūrė tokie integracijos veiksniai kaip: būstas, švietimas ir atvykusių asmenų užimtumas (Kappa, 2019). Kadangi Europos Sąjungos vyriausybės pagrindinį dėmesį ir investicijas skyrė šiems struktūriniais aspektams, šiame procese liko nepastebėtas socialinės integracijos aspektas (Ager ir Strang, 2008). Didžioji dalis Europos Sąjungos šalių, priimančių tarptautinius pabėgėlius jau turi sukurtas tam tikras strategijas, kurios užtikrintina pabėgėlių struktūrinę integraciją į darbo rinką, apgyvendinimą, švietimo bei sveikatos sistemas. Žinoma, šios sistemos nebūtinai visada pasiteisina ir turi tam tikrų trikdžių bei netobulumų, bet tam tikras jų pagrindas yra sukurtas ir jos yra plačiai naudojamos. Apart šių strateginių aspektų „už borto“ lieka pati socialinė pabėgėlių integracija. Juk kalbant apie integraciją, tai nėra vien darbas, stogas virš galvos ir gydymo įstaigos. Integracija taip pat yra apie bendruomenę, kuri priima pabėgėlius ir šių dviejų polių santykius, apie jausmą „būti priimtu“,

socialinio kapitalo kūrimą ir gebėjimą susikalbėti, dalintis, apie saugumo ir pilnatvės jausmą. Danijoje atliktas tyrimas, kurio metu buvo tiriama socialiniai ryšiai tarp vietinių gyventojų ir prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų, kurių prašymai dėl prieglobsčio buvo atmesti, parodė, kad šiuo metu idealizuojamas politinis standartas „būti integruotu“ turi daug mažiau reikšmės negu nuolatinis šių procesų, socialinių sąveikų ir santykių tarp priimančiosios valstybės gyventojų ir naujai atvykusių žmonių nuolatinis stebėjimas ir vystymas (Kappa, 2019). Remiantis šiais duomenimis galime teigti, kad būtent šios socialinės sąveikos ir santykių egzistavimas bei tvarumas lemia socialinės integracijos procesą, kuris nėra baigtinis, ir nėra įvardijamas kaip „integruotas“.

Kaip teigia Daley (2007), yra be galo svarbu suprasti, kaip klostosi santykiai ir sąveika tarp vietinių gyventojų ir atvykėlių į šalį. Ji pabrėžia, kad socialiniai ryšiai su vietiniais yra vienas iš raktų į atvykėlių pasitenkinimą nauju gyvenimu naujoje aplinkoje. Būtent dėl šios perspektyvos tiek priimančiosioms vyriausybėms, tiek specialistams ir vietiniams žmonės yra svarbu suprasti, kaip socialinė sąveika ir santykiai tarp naujai atvykusių žmonių ir priimančiosios visuomenės narių vyksta kasdien vykstant mažiems kasdieniškiesiems procesams bei veikloms.

Integracija iš tiesų yra labai dviprasmiška ir problematiška sąvoka, nes ją galima apibrėžti pagal skirtingus veikėjų interesus ir vertybes (Spenceris ir Cooperis, 2006; Penninx ir Garcés-Mascareñas 2016). Danijoje atliktame tyrime, remiamasi Penninx ir Garcés-Mascareñas (2016) argumentais, kad integracija yra procesas (arba procesų rinkinys), turintis skirtingus etapus ir būties būsenas, atviras rezultato, trajektorijų ar reikalavimų požiūriu. Vienintelis bendras vardiklis yra migranto ir priimančios visuomenės santykių kaita bei jų vystymasis įvairiais aspektais – struktūriniais, socialiniais ar asmeniniais. Ši mąstymo kryptis natūraliai daro aktualų integracijos procesų sąveiką ir santykinį pobūdį. Žvelgiant į integraciją kaip į procesų rinkinį, taip pat galima nukrypti nuo migrantų palyginimo su idealizuota ir ginčijama samprata, kad jie laikomi integruotais (Kappa, 2019). Mokslininkai, tiriantys pabėgėlių srautą Vokietijoje, pastebi, kad daugelis atvykstančių žmonių yra geros kvalifikacijos, motyvuoti ir nekantraujantys mokytis, tobulėti bei integruotis, o tokie žmonės yra dovana priimančiai valstybei ir jos ekonomikai. Šie migraciją tyrinėjantys mokslininkai teigia, kad Vokietija turi tapti atvejo analinės pavydžiu, kaip integruoti didelę kultūrinę grupę įvairių užsieniečių. Vokietija užregistravo beveik milijoną prieglobsčio prašytojų 2015 metais ir daugiau nei pusę jų iš Sirijos. Tai yra didžiausias migrantų antplūdis Vakarų Europoje (Schiermeier, 2015). Nors vokietijos vadovai pažadėjo, kad Vokietija bus svetinga šalis atvykstantiems užsieniečiams, po trumpalaikės svetingumo bangos pradėjo kilti ksenofobijos banga ir ėmė kurtis neigiamas musulmoniškos visuomenės paveikslas. Tai parodo, kad kylanti ksenofobijos banga bei neigiamas požiūris į kitų tautų piliečius užkerta kelią priimančiosios valstybės piliečių ir atvykstančiųjų santykiams megtis ir tobulėti. Be šio santykio, socialinės integracijos procesas yra praktiškai neįmanomas. Priimančioji visuomenė turi pažinti, suprasti, išgirsti

atvykstančius kitų tautų piliečius. Toks atvykstančiųjų pažinimas ir supratimas teigiamai prisidėtų prie socialinės šių žmonių integracijos (Schiermeier, 2015). Lygiavertiškai ir atvykstantys asmenys turi pažinti ir suprasti kultūrą visuomenės, kuri juos priima. Šis abipusis procesas užtikrina sėkmingą integracijos pradžią bei jos stabilumą ir tęstinumą.

Remiantis Elisa Kaltenbach, Eva Härdtner, Katharin Hermenau, Maggie Schauer ir Thomas Elbert (2017) duomenimis, didžioji dalis užsieniečių atvyksta dėl vykstančių karinių veiksmų jų šalyje, persekiojimų ir smurto, psichikos problemų pabėgėlių tarpe yra žymiai per daug, lyginti su ne pabėgėlių populiacijomis (Porter ir Haslam, 2005; Priebe, Giacco ir ElNagib, 2016). Atsižvelgiant į skirtingas pabėgėlių migracijos, integracijos patirtis, įvairūs tyrimai rodo didelį kintamumą tarp apklausų (pvz., Milleris, Elbertas ir Rockstroh, 2005; Steel ir kt. 2009). Nuolat didėjantis pabėgėlių, turinčių traumuojančių išgyvenimų, skaičius (Alpak ir kt., 2015; UNHCR, 2017) ir su tuo susijęs didelis psichikos sveikatos problemų skaičius buvo įvardijamas kaip „psichikos sveikatos krizė“ (Schauer, 2016). Remiantis tuo, yra labai svarbu įvertinti psichikos sveikatos poreikius – pavyzdžiui, psichikos sveikatos patikrą integruojant į pirminę medicininę apžvalgą, kuri jau veikia daugelyje šalių (Elbert, Wilker, Schauer ir Neuner, 2016; Rhema, Gray, Verbilis-Kolp, Farmer ir Hollifield, 2014).

ES valstybėms tai pabrėžiama direktyvoje Europos Parlamento ir Tarybos (direktyva 2013/33/ES), kurioje teigiama, kad ES valstybės turi įvertinti pabėgėlių specialiuosius poreikius per pagrįstą laikotarpį ir atitinkamai patenkinti šiuos poreikius. Medicininis ir psichologinis gydymas, ypač pažeidžiamiems asmenims. Tai, be kita ko, apima nepilnamečius, stipraus smurto aukas arba žmogaus teisės pažeidimus, ir tuos, kurie serga psichikos ligomis (Kaltenbach, Härdtner, Hermenau, Schauer, Elbert, 2017).

Prieiga prie psichikos sveikatos paslaugų yra labai menka (Bell, Zech, 2009; Hadgkiss, Renzaho, 2014). Tai iš dalies dėl teisinių apribojimų naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis ir kliūtys, tokios kaip bendravimo problemos, prastas sveikatos raštingumas, ribota prieinama priežiūra ir stigmatizavimas, susijęs su naudojimosi psichikos sveikatos paslaugomis (Kluge ir kt., 2012; Norredam, Mygind ir Krasnik, 2005).

Kadangi pabėgėliai dažnai kenčia nuo rimtų psichinės sveikatos problemų, trukdančių integracijos procesui į priimančiąją bendruomenę, siūloma įtraukti psichikos sveikatos patikrą, pirminės medicininės apžiūros metu. Tačiau, pajėgumus palaikyti ir gydyti didelį skaičių pabėgėlių, kuriems reikia psichikos sveikatos priežiūros taip pat turi būti nustatytas priimančiųjų šalių, kaip siūlo, pavyzdžiui, Elbert ir kt. (2016). Remiantis esamų įrodymų, manoma, kad ankstyvas nustatymas ir įrodymais pagrįstas psichikos sveikatos problemų gydymas yra būtinas tiek dėl humanitarinių priežasčių, tiek kaip ekonomiškai efektyvi priemonė, kuri gali iš esmės pagerinti psichosocialinį funkcionavimą ir sustiprinti integraciją (Bozorgmehr ir Razum, 2015; Lamkaddem ir kt., 2014 m.; Schick ir kt., 2016; Spencer ir kt., 2015).

Strang ir Quinn (2021) taip pat nagrinėja pabėgėlių socialinius ryšius ir savijautą, plačiau

bandydami aptarti socialinę pabėgėlių integraciją, izoliaciją bei jų psichinę būklę. Pabėgėlių psichikos sveikatos tyrimai nuolat atkreipia dėmesį į po migracines patirtis, pavyzdžiui: stabilaus būsto ar ekonominio stabilumo trūkumą (Strang ir Quinn, 2021; Porter ir Haslam, 2005), prieglobsčio proceso patirtys, diskriminacija, rasizmas ir stigma, žema socialinė padėtis, patyčios ir socialinė atskirtis (Strang ir Quinn, 2021, Correa-Velez ir kt. 2010 ir 2015). Ypatingas iššūkis yra pabėgėliams, patiriantiems socialinę izoliaciją. Socialinių santykių kūrimas naujoje šalyje yra begalo reikšmingas socialinei pabėgėlių integracijai (Strang ir Quinn, 2021; Watters, 2010; Phillimore, 2012). Deja priimančios šalys labiau yra linkusios apgyvendinti prieglobsčio prašytojus, gavėjus labiau ekonomiškai nepasiturinčiose vietovėse, bendruomenėse, kuriose gyvenimo sąlygos yra prastos, tai skatina skurdą bei socialinį nepriteklių (Phillimore ir Goodson, 2008; Mulvey, 2010; Kearns ir Whitley, 2015). Tokiu atveju, pabėgėliai yra socialiai izoliuoti tiek nuo daugumos visuomenės, tiek nuo socialinės integracijos proceso, nes izoliacija kenkia psichinei sveikatai ir dėl emocinės paramos stokos ir sunkumų gauti tiek bendrąsias sveikatos paslaugas, tiek psichikos sveikatos ir kitas socialines paslaugas, pabėgėliai vis labiau grimzta į socialinę atskirtį, psichines problemas bei skurdą (Strang ir Quinn, 2021).

Pabėgėliams atvykus gyventi į naują šalį pirmiausia yra susiduriama su apgyvendinimo problema. Prancūzijoje buvo atliktas tyrimas siekiant išspręsti šią problemą. Prancūzijoje gyvenančios šeimos priėmė atvykusias užsieniečių šeimas apsigyventi kartu ribotam laikui (Ran, 2019). Šiuo sprendimu buvo tikimasi, kad priimančios šeimos ne tik suteiks saugią ir stabilią gyvenamąją erdvę užsieniečiams, bet taip pat ir padės jiems susipažinti su vietos kultūra bei papročiais, pagerinti kalbos įgūdžius bei gauti tinkamesnę prieigą į darbo rinką. Pabėgėlių apgyvendinimas vaidina svarbią rolę formuojant pabėgėlių integracijos procesus priimančiojoje visuomenėje. Phillipsas (2006 m.) teigė, kad kai pabėgėlių apgyvendinimo planas turi holistinį ir į bendruomenę orientuotą požiūrį, labiau tikėtina, kad tai padės sėkmingai integruoti pabėgėlius. UNHCR (2010) teigia, kad pabėgėlių apgyvendinimo pajėgumai, jungiantys pabėgėlių populiaciją ir priimančias bendruomenes lemia gyvenviečių kokybę ir integracijos rezultatus, o Valenta ir Bunar (2010) atskleidė, kad atskirtas pabėgėlių apgyvendinimo būdas gali sukelti didesnę pabėgėlių grupių stigmatizavimą ir pažeidžiamumą. Tyrimo rezultatai parodo, kad fizinis apgyvendinimas, jo kokybė bei patogumai daro tiesioginį poveikį formuojant bendrą pabėgėlių fizinę būklę ir emocinę gerovę, kuri labiausiai lemia skirtingus integracijos rezultatus, tokius kaip: saugumo bei stabilumo jausmas (Ran, 2019; Bernier, 1992; Nyderlandų pabėgėlių taryba/ECRE, 2001). Taip pat, kaip jau minėjome anksčiau, integraciją lemia tiek pačių pabėgėlių, tiek priimančiosios visuomenės pastangos (Ran, 2019; Strang ir Ager, 2010), jei apgyvendinimo organizavimas gali suteikti pakankamai erdvės ir galimybių paspartinti pokalbį ir tarpusavio supratimą tarp pabėgėlių ir priimančiosios visuomenės, integracijos rezultatai bus žymiai geresni (Ran, 2019; Masso, 2009; Valtonen, 2008). Taip gali būti formuojamas socialinis kapitalas, kuris veikia kaip pabėgėlio emocinės gerovės stimulatorius

prieš stresą ir izoliaciją, tai pat galimybė įsidarbinti ir įgyti išsilavinimą priimančiojoje visuomenėje (Ran, 2019; Anabtawi ir Al Amadas, 2017).

Pagal Pierre Bourdieu (1986) socialinio kapitalo teoriją, narystė, priklausymas ir socialinis tinklas, kuriame vyksta socialiniai mainai, yra ypač reikšmingi socialinėje žmogaus integracijoje. Socialiniai ryšiai (su šeima ir sava bendruomene, tautine, religine ar kitokiomis grupėmis), socialiniai tiltai (su kitomis bendruomenėmis) ir socialiniai ryšiai (su valstybės struktūromis) atspindi pabėgėlių vertinamų socialinių ryšių spektrą (Ager ir Strang, 2008). Pagal socialinio kapitalo teoriją, abipusės pagalbos teikimo ir gavimo praktika yra esminė socialinio kapitalo vystymui ir palaikymui (Strang ir Quinn, 2021; Coleman, 1988). Phillimore ir kt. (2017) parodė, kaip nauji migrantai užmezga ir palaiko abipusius ryšius ir tokiu būdu atkreipia dėmesį į emocinius, psichologinius ir dvasinius išteklius, kurie dažnai nepaisomi.

Kaip matome, tiriant socialinę pabėgėlių integraciją yra pabrėžiamas ne tik įstatymais apibrėžtų integracijos aspektų poreikis užsieniečių integracijai, bet ir socialiniai aspektai - emocinė gerovė bei socialinis pabėgėlių kapitalas. Socialinis kapitalas gali būti vienas iš pagrindinių svarbiausių veiksnių, norint vykdyti tvirtą ir abipusiškai naudingą pabėgėlių integraciją. Nors dažniausiai pirmenybė yra teikiama apgyvenimui, darbo rinkai bei sveikatos ir švietimo paslaugoms, turėtų būti nepamirštama ir akcentuojama pabėgėlių integracija į bendruomenes, kuriose jie gyvena, abipusiškai įgalinančių tarpasmeninių ryšių su vietos gyventojais skatinimas.

2.3 Teisės aktai, reglamentuojantys prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos procesą Lietuvoje

Šiame skyriuje plačiau išnagrinėsiu šiuo metu galiojančius Lietuvos teisės aktus, kurie reglamentuoja Lietuvoje prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos procesą. Pirmiausia remiantis Lietuvos įstatymu dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvoje, VI skyriaus, 107 straipsniu, nustatyta, kad Lietuvos Respublika sudaro sąlygas užsieniečių, kurie turi leidimą gyventi Lietuvoje, integracijai į valstybės politinį, socialinį, ekonominį bei kultūrinį gyvenimą. Šiems aspektams įgyvendinti skiriamos Lietuvos Respublikos valstybinės lėšos, taip pat gali būti naudojamos tarptautinių organizacijų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų, Lietuvos Respublikos fizinių ir juridinių asmenų įsteigtų humanitarinės pagalbos fondų, nevyriausybinių organizacijų lėšos. (107 str. | Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties).

Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numato, kad pirmajame etape apgyvendinami Ruklos Pabėgėlių Priėmimo centre, valstybė jiems teikia finansinę paramą skirtą maistui ir smulkioms išlaidoms, įsikūrimui gyvenamojoje vietoje savivaldybės teritorijoje, būtiniausioms

reikmėms (maistui, drabužiams, higienos reikmenims), vaikų ikimokyklinio ugdymo programos išlaidoms.

Užsieniečių integraciją Lietuvoje pagal kompetenciją įgyvendina valstybės institucijos ir įstaigos kartu su savivaldybėmis, tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Šias socialinės paslaugas Lietuvoje šiuo metu vykdo kelios organizacijos: „Ruklos pabėgėlių priėmimo centras“, „Lietuvos Caritas“, „Raudonasis kryžius“ bei „Maltiečiai.“ Šį procesą koordinuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės komisija. Lietuvos valstybės paramos teikimą užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai koordinuoja ir prižiūri Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Savivaldybės ir kiti juridiniai asmenys, sudarę sutartis su Socialinės apsaugos ir darbo ministro įgaliota įstaiga, atsako už Lietuvos valstybės teikiamos paramos užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai administravimą (109 str. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties). Tas pats įstatymas numato tokias užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai sritis: valstybinės kalbos mokymas, švietimas, užimtumas, aprūpinimas gyvenamąja patalpa, socialinė apsauga, sveikatos apsauga, visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją. Kaip matome, įstatymas apibrėžia struktūrinius integracijos aspektus, kurios užtikrina Lietuvos valstybė, bet neapibrėžia būdų, kaip padėti migrantui plėtoti savo socialinį kapitalą, socializuotis su priimančiąja bendruomene ir apskritai, kaip jaustis saugiai ir gerai naujoje šalyje.

Nagrinėjant Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro Lino Kukuraičio parengtą įsakymą „Dėl užsieniečių integracijos į visuomenę 2018-2022 metų veiksmų plano“ atkreipiame dėmesį kelis svarbiausius aspektus aktualius socialinei pabėgėlių integracijai Lietuvoje. Pirmiausia yra pažymima, kad: „Neigiamos darbdavių ir darbuotojų nuostatos yra viena pagrindinių prieglobstį gavusių užsieniečių užimtumo ir integracijos kliūčių. Dėl kalbos barjero sudėtingiau susikalbėti su darbdaviu, dėl stereotipinių nuostatų ir prietarų neigiamai vertinamos prieglobstį gavusiųjų galimybės dirbti, nepaisant turimos profesijos, kvalifikacijos ir (ar) darbo stažo (Žibas, 2013, p. 20–38).“, o taip pat aptariami ir kiti veiksniai, kurie turi įtakos integracijai: „Kalbos barjeras sukelia nemažai trukdžių užsieniečiams įsidarbinti, užtikrinti darbo sąlygų kokybę, derėtis dėl darbo laiko ir užmokesčio ir užkirsti kelią galimam išnaudojimui darbe. Dėl menko kalbos mokėjimo ir (arba) nemokėjimo sunku surasti informacijos apie darbo pasiūlymus.“ (Žibas, 2013)

Tyrimai rodo, kad supažindinimo su priimančiosios šalies kultūra kursai ir pilietinis ugdymas yra neatskiriamas prieglobsčio gavėjų švietimo politikos sritis ir geriausiai šie dalykai išmokstami, kai prieglobsčio gavėjams mokymosi kursai yra integruoti į jau egzistuojančias suaugusiųjų švietimo programas (Europos Parlamentas, (2016) p. 39). Tyrimų, kuriuose analizuojami prieglobsčio gavėjų integracijos procesai ir raida, rezultatai rodo, kad mokyklos Lietuvoje iš esmės nėra pasiruošusios priimti užsieniečių vaikų, neturi bazinės, jų poreikius atitinkančios infrastruktūros bei sistemos, leidžiančios

profesionaliai įvertinti užsienyje įgytų vaiko žinių kokybę ir veiksmingai spręsti dėl kalbos barjero kylančias integracijos į švietimo sistemą problemas (Migrantų integracijos politikos indeksas (toliau – MIPEX), 2015). Nors teisės aktai numato galimybę lietuvių kalbos nemokantiems vaikams mokytis lietuvių kalbos išlyginamosiose klasėse ar mobiliuose grupėse, praktikoje ši nuostata neveikia (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl užsieniečių integracijos į visuomenę 2018-2022 metų veiksmų plano“, 3 skirsnis).

Kalbant konkrečiau apie socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, įsakyme „Dėl užsieniečių integracijos į visuomenę 2018-2022 metų veiksmų plano“ ketvirtame skirsnyje, 42 punkte rašoma: „Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nurodęs, jog, kai atitinkama valstybė yra vienintelė valstybė, kuri objektyviai gali prisiimti atsakomybę už asmenį, kalbant apie socialinę apsaugą, toks asmuo gali būti objektyviai palyginamas su minėtos valstybės piliečiais. Atsižvelgiant į tai, kad prieglobsčio gavėjas neturi kitos valstybės, kurioje būtų pasirūpinta jo teisių apsauga, ši nuostata turi būti taikoma ir prieglobsčio gavėjams, nustatant jiems teikiamas socialines garantijas.“

Svarbus psichologinės pagalbos poreikis buvo paminėtas to paties skirsnio 45 punkte: „Pastebėta, kad kalbos barjeras trukdo teikiant sveikatos priežiūros ir psichologinio konsultavimo paslaugas. Psichologinės pagalbos poreikis yra viena svarbiausių užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, įvardytų paslaugų. Daugiau nei pusė apklaustųjų (56,9 proc.) išreiškė psichologinės pagalbos poreikį, tačiau ekspertai atkreipė dėmesį į tai, kad dėl kalbos barjero ši paslauga neprieinama arba teikiama nekokybiškai“ (Žibas, 2013).

Matome, kad šiame užsieniečių integracijos į visuomenę 2018-2022 metų plane lietuvių kalba dažnai išskiriama kaip vienas reikšmingiausių integracijos veiksnių, kuris užtikrina į Lietuvą gyventi atvykusių užsieniečių įsidarbinimo galimybes, sveikatos bei socialinių paslaugų prieinamumą, galimybę gauti psichologines konsultacijas ir su tuo susijusią pagalbą.

Tyrinėjant ryšius su bendruomene, šio įsakymo 5 skirsnyje, 47 punktą analizuoja: „Atlikus kokybines apklausas paaiškėjo, kad glaudesni ryšiai su vietos bendruomene padėtų prieglobsčio gavėjams geriau išmokti kalbą, užimtumas ir bendravimas darbo vietoje padidintų praktinį kalbos naudojimą ir žinias. Tačiau dėl patirtos izoliacijos, ribotų finansinių galimybių, netolerancijos ir (arba) ksenofobijos apraiškų, kartais ir dėl trauminių išgyvenimų prieglobsčio gavėjų gebėjimas rasti galimybių ugdyti kalbinius įgūdžius socialinėje aplinkoje labai susilpnėja. Kai kurie savo verslą pradėję prieglobsčio gavėjai pasidalijo savo gerąja patirtimi, kad, atsiradus socialiniams tinklams (draugai, pažįstami, klientai), praktinio kalbos vartojimo padaugėjo ir tai sustiprino kalbinius įgūdžius kur kas labiau negu darbas su mokytoju ir vadovu.“ (Žibas, 2013). Žinoma, socialinius santykius nėra labai lengva užmegzti, nes visuomenės nuostatos ir diskriminacija Lietuvoje yra vis dar aukšta. Nors užsieniečių Lietuvoje nedaug, visuomenės nuomonė apie imigraciją labiau neigiama nei teigiama.

Visuomenės nuostatos liudija apie vyraujančią kultūrinę uždaramą, kuri galima laikyti vienu esminių užsieniečių integracijos trukdžių. Visuomenės požiūris yra labai svarbus socialinės integracijos aspektas, sukuriantis draugišką integracijos aplinką bendruomenės (vietos) ir nacionaliniu lygmenimis. Draugiška integracijos aplinka yra gyvybiškai svarbus elementas siekiant, kad parama integracijai būtų veiksminga, o kartu prisidedanti prie ilgalaikių užsieniečių integracijos politikos tikslų bei prioritetų („Dėl užsieniečių integracijos į visuomenę 2018-2022 metų veiksmų plano“, 6 skirsnis).

Visuomenėje vyrauja tiek kultūrinio pobūdžio uždaramas kitaip atrodančių imigrantų atžvilgiu, tiek aiškus ekonominis aspektas, susijęs su daugumos ir imigrantų konkurencija dėl ekonominių ir kitokio pobūdžio išteklių. Pažymėtinos labiau neigiamos nuostatos dėl imigrantų iš tolimomis ar svetimomis laikomų šalių (pabrėžtinai prieglobsčio gavėjų atvejis, nes didžioji dalis Lietuvoje gyvenančių prieglobsčio gavėjų yra atvykę iš kultūriškai tolimesnių šalių). Visuomenė nepitaria teiginiui, kad Lietuvoje gyvenantys ar atvykstantys imigrantai praturtina kultūrinį šalies gyvenimą. Tai liudija, jog vienas esminių užsieniečių integracijos barjerų – kultūrinio pobūdžio nuostatos (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl užsieniečių integracijos į visuomenę 2018-2022 metų veiksmų plano“, 6 skirsnis).

Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 5 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl Valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 8 skyriumi, kuris numato, kad Pabėgėlių priėmimo centras bei integraciją vykdančios organizacijos taip pat turi vykdyti visuomenės informavimą apie pabėgėlius bei jų integraciją: Centras ir integraciją įgyvendinančios institucijos lietuvių ir užsienio kalbomis informuoja visuomenę apie prieglobsčio gavėjus, siekdami užkirsti kelią jų atskirčiai, visuomenės ksenofobijai ir skatinti toleranciją, bendradarbiauja su visuomenės informavimo priemonėmis, teikia joms informaciją, organizuoja informavimo renginius (pavyzdžiui, seminarus, apskritojo stalo diskusijas, konferencijas), inicijuoja ir organizuoja informacinių ir specializuotų periodinių leidinių leidybą, organizuoja šventes, kultūros ir sporto renginius, pramogas, kuriose dalyvauja prieglobsčio gavėjai ir gyvenamosios vietovės bendruomenė, savo interneto svetainėse nuolat skelbia informaciją apie prieglobsčio gavėjų integraciją. Įgyvendinant teisės aktuose numatytą pabėgėlių integraciją, dalyvauja įvairūs veikėjai. Po to, kai gavę prieglobstį užsieniečiai praeina pirmąjį integracijos etapą Ruklos Pabėgėlių Priėmimo Centre, jie perkeliama į savivaldybes, kur jų integracijai toliau padeda nevyriausybinių organizacijų, kurios teikia socialinių, teisinių, psichologinių ir kitų konsultacijų paslaugas.

Taigi, Lietuvos įstatymai bei veiksmų planas apibrėžia svarbiausias paramos pabėgėlių integracijai priemones, tačiau pačiame integracijos procese daug kas priklauso nuo įstatymais neapibrėžtų integracijos sričių, todėl tikslinga tirti šį procesą ir visas įmanomas priemones.

2.4. Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Remiantis šiais Lietuvos teisės aktais, kurie reglamentuoja pabėgėlių padėtį Lietuvoje ir jų socialinės integracijos procesą toliau tirsime, kaip socialinės integracijos procesas vyksta Lietuvoje. **Tyrimo tikslas:** Ištirti, kaip socialinės integracijos procese teikiamos socialinės paslaugos dera su pabėgėlių socialinių paslaugų poreikiu ir išryškinti veiksnius, lemiančius sėkmingą integraciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti prieglobstį gavusių asmenų poreikį socialinei pagalbai, kuri skatintų jų socialinės integracijos procesą.
2. Išnagrinėti pagalbos prieglobstį gavusiems asmenims teikimo procesą ir kylančius iššūkius.
3. Atskleisti veiksnius užtikrinančius sėkmingą integracijos procesą.

3. TYRIMO METODOLOGIJA IR EIGA

3.1 Tyrimo metodas.

Tyrimui pasirinkta kokybinio tyrimo prieiga (metodas - pusiau struktūruotas interviu).

Duomenų analizės metodas – kokybinė turinio analizė.

Šiame tyrime buvo apklausti asmenys, tiesiogiai dalyvaujantys pabėgėlių socialinės integracijos procese. Buvo pasirinktos dvi informantų grupės: pabėgėliai, gavę prieglobstį Lietuvoje ir dalyvaujantys arba dalyvavę socialinės integracijos procese ir specialistai, dirbantys su prieglobstį gavusiais žmonėmis.

Tiriamųjų vardai darbe pakeisti laikantis tyrimo etikos reikalavimų. Toliau pateikiamos trumpos tiriamųjų charakteristikos.

Specialistai:

Informantė Raimonda (vardas pakeistas) – socialinio darbo su užsieniečiais patirtis 4 metai, projekto vadovė dirbanti su pabėgėliais Lietuvoje. Turinti daug patirties socialinės pabėgėlių integracijos procese, anksčiau dirbusi kontaktinį darbą su šeimomis, konsultavusi juos. Šiuo metu moteris dirba su bendruomeniniu projektu, kurio pagrindinis tikslas yra kurti tvirtą ryšį tarp Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių šeimų ir lietuvių šeimų. Įvairios veiklos skatina šeimų bendravimą, pažinimą, mentorystę.

Informantė Vilija (vardas pakeistas) – socialinio darbo patirtis su pabėgėliais 2 metai, socialinio darbo studentė, socialinė kuratorė, dirbanti tiesioginį darbą su pabėgėlių šeimomis, konsultuojanti šeimas dėl visų iškilusių klausimų. Specialistė, padedanti šeimoms integruotis ir atliekanti tokius darbus kaip: konsultavimas, lydėjimas į gydymo įstaigas bei valstybines organizacijas, tarpininkavimas, individualių planų sudarymas, rizikos bei poreikių nustatymas, pagalba registruojantis į gydymo įstaigas, pildant dokumentus, teikiant įvairaus pobūdžio prašymus.

Informantė Rūta (vardas pakeistas) – darbo patirtis su užsieniečiais 1 metai, psichologė, ilgą laiką gyvenanti Lietuvoje, atvykusi iš Irano. Šiuo metu studijuojanti psichologijos magistrantūrą. Konsultuojanti pabėgėlius gyvenančius Lietuvoje arabų bei anglų kalbomis. Taip vykdo įvairias veiklas skirtas skatinti užsieniečių kalbėjimą apie emocinę bei psichologinę sveikatą, moterų savitarpio grupės, paauglėms skirti užsiėmimai skatinantys bendravimą, emocijų išreiškimą ir atsivėrimą.

Pabėgėliai:

Informantas Abdul (vardas pakeistas) – karo pabėgėlis atvykęs į Lietuvą iš Sirijos. Lietuvoje jau gyvena daugiau negu 4 metus. Šis asmuo per 3 savo integracijos metus išmoko lietuvių kalbą ir šiuo metu dirba vertėju bei socialiniu darbuotoju viename iš socialinių paslaugų centrų.

Informantas Kaam (vardas pakeistas) – vaikinai į Lietuvą gyventi atvykęs kartu su savo šeima iš Tadžikistano. Nors jo integracijos laikotarpis dar nėra pasibaigęs, bet jau eina į pabaigą, vaikinai studijuoja Vilniaus Universitete, dalinai moka lietuvių kalbą, labiau specifinę, profesinę lietuvių kalbą, kuri yra susijusi su jo studijuojamu dalyku ir vaikinai kvalifikacija.

Informantė Melek (vardas pakeistas) – moteris atvykusi gyventi į Lietuvą iš Turkijos. Lietuvoje jos integracijos laikotarpis yra jau pasibaigęs, bet šiame procese dar jos vaikai. Moteris laisvai kalbanti lietuviškai, šiuo metu dirba viename iš integracijos centrų, kuriame veda įvairius mokymus užsieniečiams turkų kalba.

Tyrėjo santykis su tyrimo tema

Mano, kaip tyrėjos vaidmuo šiame tyrime yra analizuoti ir interpretuoti gautus tyrimo rezultatus. Mano glaudus ryšys su tyrimo tema kilo iš asmenišką patirties savanoriaujant vienoje iš Afrikos pabėgėlių stovyklose, kurioje turėjau galimybę pažinti skirtingas kultūras, plačiau susipažinti su migravimo priežastimis, bei konkrečiomis situacijomis, kurios priverčia žmones bėgti iš savo gimtųjų šalių. Savanoriškos veiklos dėka turėjau unikalią galimybę prisiliesti prie kasdieninio pabėgėlių gyvenimo naujoje šalyje ir taip bent kažkiek patirti emocijas ir baimes, kurias išgyvena pabėgėliai atvykę gyventi į kitą šalį. Apart to, taip pat turėjau galimybę prisidėti prie vietinių bendruomenių

iniciatyvų bei organizuojamų veiklų, įvairių mokymų bei kitų projektų, kurių dėka Dzalekos pabėgėlių stovyklos gyventojai gauna tam tikrą išsimokslinimą, užimtumą, palaikymą bei galimybę nepasiduoti ir gyventi toliau. Tai leido labiau suprasti ir pajauti, ką išgyvena savo gimtuosius namus palikę žmonės ir per ką jiems teko pereiti. Grįžusi gyventi į Lietuvą svajojau toliau tęsti panašią veiklą čia, nors tuo metu buvau įsitikinusi, kad plačių galimybių čia Lietuvoje neturėsiu. Taip labai daug nesitikėdama, netikėtai pradėjau savo darbą VA Carito Užsieniečių integracijos programoje ir sėkmingai jį tęsiu toliau. Remiantis šia patirtimi pasirinkau tirti būtent šį procesą ir manau, kad mano tiek tarptautinė, tiek Lietuvoje turima patirtis su pabėgėliais padės man analizuoti gautus rezultatus ir tirti šį procesą.

3.2 Tyrimo eiga

Pasiruošimo stadijoje buvo suplanuotas ir paruoštas tyrimo instrumentas, kurio dėka pavyko iširti prieglobstį gavusių asmenų poreikį socialinei pagalbai ir pagalbos prieglobstį gavusiems asmenims teikimo procesą ir kylančius iššūkius. Laikotarpyje tarp 2022-01 ir 2022-04 mėnesių buvo paimti interviu iš pasirinktų tiriamųjų, medžiaga buvo sutranskribuota. Vėliau nagrinėjant tyrimo metu gautus duomenis, analizuojant reikšminius vienetus, tekstai buvo suskirstyti į parafrazes, o vėliau į kategorijas, temas, kurios plačiau aprašomas ir analizuojamos gautų rezultatų skiltyje. Šio tyrimo gautus duomenis analizuosime per Pierre Bourdieu socialinio kapitalo prieigą.

4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Atlikus interviu su specialistais, kurie tiesiogiai dirba su prieglobstį Lietuvoje gavusiais pabėgėliais ir vykdo „Prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos programą“ Vilniaus apskrityje, išaiškėjo penki pagrindiniai aspektai, darantys įtaką socialinės integracijos procesui: kultūriniai skirtumai, lietuvių kalba, socialinis kapitalas, paslaugų teikimas ir integravimosi procesas. Toliau analizuosime kiekvieną iš šių aspektų.

Apibūdinant **socialinės integracijos procesą**, kiekvienas iš specialistų, socialinės integracijos laikotarpį įvardina kaip labai svarbų procesą, kuris reikalauja daug pastangų ne tik iš darbuotojų, dirbančių su prieglobstį Lietuvoje gavusiais užsieniečiais, bet ir iš pačių užsieniečių. Šis procesas yra dvilypis, jame dalyvauja ne tik užsieniečiai, bet ir priimanti visuomenė. Tyrimo metu, vienas iš tiriamų integracijos procesą apibūdino būtent taip: „*Socialinė integracija. Um, sakyčiau, tai ilgas procesas. Ir ką aš stebiu iš čia ateinančių žmonių (organizacijos pavadinimas), aš, nepasakyčiau, kad jie dar pilnai integruoti, nors kai kurie čia jau kokius trejus, ketverius metus, bet atrodo, kad kalba yra viena iš pagrindinių kliūčių.*“¹ Kiti tyrimo dalyviai svarbius veiksnius integracijos procesui įvardijo kaip įgalinimą žmogų būti savarankišku ir žmogaus palaikymą: „*Na, (juokiasi), sėkminga integracija yra visada kai jie gali padaryti viską patys. Kai tu visiškai neturi dalyvauti kažkaip jų gyvenime ir kai jie žino, kad jie gali tai padaryti ir jie bando kažkaip padaryti, jie.. tai va tai yra sėkminga ta integracija kai žmogus įgauna tą savarankiškumą.*“ ir žmogaus palaikymą, buvimą kartu viso šio proceso metu ir padėjimą susitvarkyti visus svarbiausius darbus susijusius su apgyvendinimu, užimtumu ir valstybinėmis institucijomis: „*M, kokios dar paslaugos, tai na tas pats bendradarbiavimas, kurį mes kaip ir suteikiame su kitom organizacijom, jų atstovavimas, jis tikrai vat jiems labai padeda, nes jie turi kaip ir žmogų, net gal ir pačią organizaciją, kuri stovi už jų, ir ji juos palaiko, ir tai irgi yra toks vat palaikymas didžiulis, kurį jie tikrai jaučia, jie žino, kad jie eina kažkur kreiptis pagalbos ir jie turi žmogų, kuris jeigu ką gali jiems padėti, jis gali pasikalbėti su ta organizacija, išsiaiškinti situaciją tada ir organizacija pati kažkaip kitaip žiūri į užsieniečių, man atrodo čia irgi toks didžiulis plusas, kurį mes galime jiems suteikti.*“ Taip pat, tyrimo metu respondentas išryškino, kad visos teikiamos paslaugos yra be galo svarbios, bet yra dalis paslaugų ir kitų socialinių aspektų, kurie yra itin svarbūs pabėgėlių socialinės integracijos procesui. Toliau aptarsime būtent juos.

¹ Angl.: „*Social integration. Um, I would say it's, it's a lengthy process. And what I observe from people here coming to (name of organization), I, I wouldn't say that they are fully integrated yet, even though some of them have been here for like three, four years, but it seems that the language is one of the main barriers.*“

4.1 Kultūriniai skirtumai - siena tarp priimančiosios ir atvykstančių bendruomenių

Nagrinėjant kultūrinių skirtumų aspektą, paaiškėjo pagrindiniai priimančiosios visuomenės ir atvykstančių pabėgėlių visuomenės skirtumai, kurie tiesiogiai prisideda prie socialinės integracijos proceso. Be to, kad kultūriniai skirtumai išties ir teigiamai prisideda prie integracijos proceso ir šiame aspekte tikrai yra teigiamų ir pozityvių procesų, susiliejant dviems skirtingoms kultūroms daugiausiai kyla socialinės integracijos proceso trigdžių, kurie taip pat apsunkina pabėgėlių socialinio kapitalo kūrimą. Toliau nagrinėsime paslaugas teikiančių specialistų ir prieglobsčio gavėjų Lietuvoje interviu metu pateiktus duomenis.

Priimančiosios visuomenės nuostatai. Pirmiausia aptarsime priimančiosios kultūros aspektus, šiuo atveju tai lietuvių kultūra. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, specialistai įvardija priimančiosios visuomenės bruožus, kurie apsunkina socialinės integracijos procesą. Remiantis darbuotojų, kurie yra tarpininkai tarp šių dviejų kultūrų, pateiktais duomenis bei konkrečiais pavyzdžiais iš praktinio darbo, matome, kad tikrai didelė dalis lietuvių visuomenės pabėgėlius priima nepalankiai. Ypač situacija pablogėjo po 2021 metų migracijos krizės Lietuvoje ir lietuvių požiūris į atvykstančius pabėgėlius dar labiau pablogėjo. Rūta, viena iš specialistų, teikiančių paslaugą užsieniečiams, teigia: „*Aš, aš, mažai kas matau juos labai svetingus, bet bendra tendencija, sakyčiau, nelabai, jie nemėgsta užsieniečių. Galbūt dėl to, kaip žiniasklaida rodo, kaip arabai yra žiniasklaidos rodomas vaizdas, o gal iš jų istorijos, Lietuvos, hm, buvimo po Rusijos istoriją. Taigi galbūt jie išsigando, kad jei jie čia įsileis daugiau užsieniečių, jie bus jų aplenkti.*“² Didelė baimė, naujai, nepažintai kultūrai, kuri yra be galo tolima lietuvių visuomenei, nežinoma, apie kurią žiniasklaida ir socialinės medijos dažniausiai skleidžia tik neigiamą informaciją. Ta baimė ir nusistovėję stereotipai sukuria didelę sieną tarp atvykstančiųjų visuomenės ir priimančiosios visuomenės. Informatė Vilija, kuri taip pat dirba tiesiogiai su prieglobstį Lietuvoje gavusiais užsieniečiais, sako: „*M / mm, man atrodo vistiek yra ta didžiulė siena tarp jų, per kurią nu sunku perlipti ir pamatyti tą kitą gyvenimą, kitą kultūrą, kaip ten nu nes dažnai, va tie stereotipai viską ir gadina, nes jie turi tam tikrus stereotipus ir jie nenori bandyti juos paneigti, nu nes gal taip yra lengviau.*“

Kalbant apie atvykstančiųjų kultūras, išryškėjo Lietuvos visuomenės bruožas, kad vienas kultūras mūsų tauta priima labiau geranoriškai nei kitas. Praktika rodo, kad kai arabiškai kalbantieji neretai yra engiami ir jų baiminamasi, rusiškai kalbančiųjų priėmimas Lietuvoje yra daug sklandesnis. Vilija teigia: „*Hmm, (nusišypso), man atrodo vistiek gal tie kurie kalba rusiškai ir jie atvykę iš kažkurios artimos*

² Ang.: „*I, I, there are few people that I see them very welcoming, but the general trend, I would say they are not, they do not like foreigners. Maybe it's because of how media shows, how Arabs are the image that has been shown by media, or maybe from their history, Lithuanian, um, a history of, of being under the, of Russia. So maybe they're scared that if they allow more foreigners here, then they will be overruled by them.*“

šalies mums, taip pat Baltarusija, dabar jau Ukraina, Rusija net gi, žmonės kažkaip į juos žiūri pozityviau ir jie jiems nori padėti labiau, tai vat galiu spręsti pati iš tų butų pavyzdžiui, butų paieškos. Kai tu dažnai vat skambini ir pirmas klausimas tai yra iš kur žmogus, jeigu tu vat pasakai kad tai yra baltarusas, ukrainietis, rusas, viskas yra ok, mes galim kalbėti toliau, bet jeigu tu pavyzdžiui pasakai, kad žmogus iš Sirijos ar Tadžikistano, jau yra daugiau klausimų, ir tokio labiau gal nenoro, mm, na ir tai irgi galima suprasti iš to, kad žmonės turi tam tikrus stereotipus, gal yra ir kažkokios baimės per kurią irgi sunku perlipti.“ Galima numanyti, kad to priežastis yra artimesnės kultūros pažinimas, kadangi lietuviams rusiškai kalbančios bendruomenės yra ganėtinai artimos remiantis bendra šių kultūrų istorija.

Šiuos faktus taip pat patvirtina ir Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai. Abdul dalinasi patirtimi: „Aaa, pirmais ir antrais metais, aš dabar gyvenu Jonavoje (patikslina), buvo tikrai truputi sunkiai, nes Lietuvos žmonės buvo nepripratę, pamatyti užsienį, pavyzdžiui, užsieniečiai vaikšto ten, pavydžiui Jonavoje ar Kaune, tai tikrai, nu žiūri va taip, nu nu kas čia vaikšto nu (šypsosi). Pavyzdžiui mūsų moterys, nu / nu 50 procentų mūsų moterys būna su skaros, ir tai žmonės turbūt čia nebuvo pripratę pamatyti pavyzdžiui moterį su skaros, bet dabar jau viskas gerai, viskas nu aa, nes pavyzdžiui mano žmona eina į parduotuvę, grįžta ir turi draugų, ir viskas gerai, ir aš turiu dug draugų.“ Abdul gyvenimo Lietuvoje pradžioje jautė lietuvių nepasitikėjimą, baimę, bet laikui bėgant žmonės priprato ir šiuo metu jau nebenustemba matydami svetimšalį Lietuvoje.

Kultūrą „atsivežantys“ migrantai. Taip pat tokia pati socializacijos baimė naujai, kitai nepažintai kultūrai išryškėja ir iš atvykstančių migrantų. Informatė teigia, kad dauguma atvykstančiųjų arabakalbių šeimų, mato mūsų visuomenę labai skirtingą ir taip pat gąsdinančią, mato moteris, kurio yra išsilavinusios, kurios užima aukštas pareigas, kyla karjeros laipstais ir yra nepriklausomos. Susidaręs įspūdis, kad lietuvių bendruomenės nemėgsta atvykstančiųjų ir jų visiškai nelaukia, užkerta kelią bet kokiai socializacijai ir norui pažinti kitą kultūrą. Specialistė Rūta teigia: „Kaip jie į juos žiūri? Dauguma arabų mano, kad lietuviai jų nekenčia, o tame yra dalis tiesos. Kaip gal kai kurie lietuviai nelabai svetingai priima užsieniečius, bet tai ne visi lietuviai. Taigi arabų suvokimas, kad lietuviai jų nenori, tai gali turėti įtakos tam, kad jie nenori ir bendrauti.“³

Kultūrinis šokas. Pabėgėliai atvykę į Lietuvą ir gavę čia prieglobstį, patiria didelį kultūrinį šoką. Susidurimas su visiškai kitokia kultūra nėra lengvas. Tyrimo duomenis, informantė Vilija dalinasi savo mintimis: „Aaa, kas iš užsieniečių pusės, nu tai manau jiems čia irgi yra dižiulis šokas kai jie atvažiuoja pas mus, butent tie, kurie atvažiuoja iš Tadžikistano, Sirijos, tai jie vistiek pajaučia tą skirtumą,

³ Ang.: „How do they view them? Most of Arabic people think that Lithuanians hate them, which there is some truth to it. Like maybe some Lithuanians are not very welcome to foreigners, but it's not all Lithuanians. So it's the perception of Arabs that Lithuanians do not want them, it can play a role in them not wanting to socialize too.“

tarpkultūrinį, pavyzdžiui net ir būtent tos moterys dažnai, man atrodo jos labiausiai patiria tą kultūrinį šoką, nes jos mato moteris kurios ir dirba, ir gauna aukštą išsilavinimą, ir jos visada gali pasisakyti, jos visiškai nepriklauso nuo savo vyro, ir vat dažnai patiria tokį šoką manyčiau..“. Čia atvykę užsieniečiai mato visiškai kitą gyvenančią visuomenę, kitokį gyvenimo stilių, kitokius santykius. Dažnais atvejais, šis didelis kultūrinis šokas sukrečia užsieniečius ir tik dar labiau apsunkina integraciją. Taip dingsta motyvacija dėti pastangas ir socializuotis su visiškai kitokia kultūra, auga savęs nuvertinimas ir nepritapimo jausmas, kuris veda į neviltį ar netgi depresiją. Šioje vietoje išryškėja kitas labai svarbus aspektas – tai yra emocinio bei psichologinio švietimo trūkumas.

Specialistė Rūta, teikianti psichologines konsultacijas užsieniečiams puikiai įvardija ir pabrėžia šią problemą: *„Sakyčiau, dar vienas poreikis, kurį matau, yra tai, kad su jais reikia kalbėti apie psichologines problemas... Mes kilę iš šalies, kuri turi karo istoriją, Sirijos ar Irako arba abiejų. O tiems žmonėms trūksta žinių, kaip pasirūpinti savo psichine sveikata.... o kai nori ko nors iš socialinio darbuotojų čia pyksta, nusivilia. Jie nežino, kaip reguliariai valdyti šias emocijas. O atsitinka taip, kad tada jie reikalauja arba reikalauja ir mano, kad tai darydami gali gauti tai, ko nori. Bet čia viskas ne taip.“*⁴ Šie duomenys paaiškina tai, kodėl darbas su pabėgėliais reikalauja daug pastangų ir emocinio stabilumo. Dažnais atvejais, nemokėdami išreikšti savo jausmų, emocijų, baimės, pabėgėliams kyla pyktis bei nepasitikėjimas darbuotojais, organizacijos, baimė, kad visi jiems nori pakenkti.

Santykiais su klientais retkarčiais būna iš ties sudėtingi, o tai sukuria greitą „perdegimo“ sindromą darbuotojams ir ilgainiui teikiamos paslaugos neužtikrina savo kokybės dėl per didelės darbuotojų kaitos ir emocinės įtampos. Užsienietis Kaam pasakoja apie savo adaptaciją Lietuvoje ir pabrėžia, kad tai buvo išties sudėtingas laikotarpis: *„Ir man buvo sudėtinga prisitaikyti, nes, ai, oi, kaip pasakyti, tai buvo du, kurių man reikia, kad išmokčiau daug naujų dalykų, pvz. Kaip naudotis banko sąskaitos banko kortele, kaip naudotis transporto automobiliu. O prieš mane buvo nauji dalykai, ir man reikėjo visko apie tai išmokyti. O, pavyzdžiui, pas mus tai, pavyzdžiui, jei noriu ką nors nusipirkti, eisiu į turgų ir nusipirksiu. O Lietuvoje ir kaip, va, specialios parduotuvės ir ten reikia nueiti ir pačiam rinktis. Pavyzdžiui, Bazzare sakysi, duok man šitą, pavyzdžiui, du kilogramus šito ir tau duos, o Lietuvoje buvo taip, va, man tai buvo naujiena. Ir aš, hm, oi, o tada, kaip sudėtinga, buvo, prisitaikyti ir išmokyti kalbą.“*⁵

⁴ Ang.: *„I would say another need that I see is for sure that they need to be, um / to be talked about psychological issues.... We come from a country that has a history of war, Syria or Iraq or both. And those people lack the knowledge of how to take care of your mental health.... o when they want something from social war workers here, they get angry, they get frustrated. They do not know how to regularly these emotions. And what happens is that then they scream or they yell and they think that they can get what they want by doing this. But things here do not work that way.“*

⁵ Ang.: *„And they, the difficult part was for me is to adaptade because, uh, uh, uh, how to say it was a two I need to, uh, to learn, uh, a lot of new things like, uh, the. Like how to use a bank account bank card, how to use transport car. And before me was a new things and, uh, I needed to learn all about it. And, uh, for example, in our country, this, like, if I want to shop something, I will go to Bazaar and I will buy it. And in Lithuania and what like, uh, special shops and you need to go there and you need to choose yourself. For example, in Bazaar, you will say, give me this, for example, two kilograms of this*

Visi apklausti darbuotojai kultūrinius skirtimus įvardijęs kaip apsunkinantį veiksni socialinės integracijos procesui. Sunkumai kyla tiek priimančiai visuomenei, tiek atvykstančiajai. Socialinės integracijos procesas, nekomunikuojant šioms dviems kultūroms ir neleidžiant joms viena kitą pažinti, yra praktiškai neįmanomas. Prieglobstį Lietuvoje gaunantys užsieniečiai taip pat jaučia didelį kultūrų skirtumą, kuris kartais jiems kelia neužtikrintumą bei nerimą ir stabdo integracijos procesą. Užsieniečiai nesiryžta pradėti kurti santykio su priimančios visuomenės nariais ir vietoj to, kad atsivertų ir dalintusi savo gyvenimo patirtimi, savo kultūra bei istorija, jie užsidaro, tokiu būdu „bukuoja“ visas integracijos procesas.

4.2 Lietuvių kalba, kaip socialinės integracijos įrankis

Kitas vienas svarbiausių integracijos veiksnių yra lietuvių kalba. Visi specialistai užtikrina, kad kalba užtikrina sėkmingą integracijos procesą. Tai yra vienas iš įrankių, kuris padeda prieglobstį gavusiems Lietuvoje asmenims įsilieti į Lietuvos visuomenę, padeda bendradarbiauti su valstybinėmis institucijomis bei gauti visas reikiamas paslaugas ir atlikti kasdienes darbus. Taip pat, kalbos nemokėjimas tampa barjeru kuriant socialinį kapitalą, nes neleidžia užmegzti ilgalaikių santykių su vietiniais žmonėmis. Remiantis specialistų pateiktais duomenimis, tik nedidelė dalis užsieniečių išmoks laisvai kalbėti lietuviškai, didelė dalis, deja, praranda motyvaciją arba nesuvokia kalbos mokėjimo aktualumo. Prieglobstį Lietuvoje gavę užsieniečiai, iš kurių buvo imti interviu taip pat suvokia lietuvių kalbos svarbą ir dalinasi savo patirtimi, kaip jiems sekėsi mokytis lietuvių kalbos ir ką jiems tai davė. Toliau aptarsime kelis aspektus, kurie išryškėjo nagrinėjant lietuvių kalbą tiek interviu gautų iš specialistų, tiek iš prieglobsčio gavėjų Lietuvoje.

Kalbos barjeras. Dėl didelio kalbos barjero, didžioji dalis pabėgėlių, nesugeba atlikti kasdinių darbų ir išspręsti iškilusių problemų, tokių kaip registracijos pas gydytojus, vizitai užimtumo tarnybose ir vaikų ugdymo įstaigose, komunalinių mokesčių mokėjimas ir pan. Specialistė Rūta pasakoja: „*Na, jei žvelgiu iš skundų perspektyvos, pavyzdžiui, kai jie skundžiasi, jie skundžiasi, kad dėl kalbos negali atlikti paprastų užduočių, pavyzdžiui, nueiti į darželį ir pasikalbėti su savo vaikų auklėtoja.*“⁶ Visiems šiems kasniediams darbams atlikti jiems reikia kito žmogaus, kuris žinoma, turėtų mokėti lietuvių kalbą ir galėtų lydėti pabėgėlius į įvairias įstaigas ir komunikuoti su specialistais. Nors yra teikiamos ir vertimo paslaugos, kuriomis pabėgėliai labai linkę naudotis, tai neatneša jokios pridėtinės vertės, apart to, kad

and they will give you, and in Lithuania, it was like this, uh, this things was new for me. And, uh, I, um, uh, and then as a part, uh, as a difficult part is, was, uh, to adaptade and learn the language.“

⁶ „*Well, if I come from the perspective of, um, the complaints, like when they complain, they complain that they cannot do simple tasks on like going to the kindergarten and talking to the teacher of their kids because of the language.“*

tuo metu, klientui atliekamas tam tikras darbas, bet galiausiai ateityje viskas kartojasi ir vertėjų paslaugų poreikis nemažėja, o pabėgėliai kalbos taip ir neišmoksta, tai ir toliau išlieka nesavarankiškai atliekant kasdienes darbus. Lietuvoje gyvenantis Abdul patvirtina šį faktą ir teigia, kad sunkiausia buvo tuo metu kai dar nemokėjo lietuvių kalbos: „/ *Sunkiausia.. pirmaisiais metais (galvoja) // Nu sunkiausia buvo, kadangi mes nekalbam lietuviškai, nu, tai jūs žinot, pavyzdžiui, a / ieškot darbą pavyzdžiui, ieškot būstą pavyzdžiui, čia tas labai labai sunkus buvo, ir ten yra, vienas dalykas, kad butų, butų, savininkai, nenorėjo ten, išsinuomuot savo būsto, savo butai užsieniečiams, čia yra, buvo labai..*“ Kita informantė Melek taip pat kalba apie kalbos barjerą, kuris ne tik labai apsunkina kasdienybę bei stabdo integracijos procesą, bet ir slegia psichologiškai: „*kalbos barjeras ir todėl tu galvoji, kad niekada negalėsi dirbti čia ir nenori sedėti namuose, bet visada galvoji, kad aš visada būsiu namuose, psichologinė tokia buvo..*“

Lietuvių kalbos kursai yra taip pat viena iš paslaugų, kurios vykdomos pabėgėlių integracijos programoje. Ji yra net gi privaloma remiantis pasirašyta sutartimi su integracijos programos vykdytoju. Deja, ne visi motyvuotai naudojami šia paslauga. Nors remiantis specialistų nuomone, tai turėtų būti viena iš svarbiausių ir aktualiausių paslaugų užsieniečiams. Žinoma, pirmiausia pabėgėliams svarbu susirasti būstą, darbą ir pradėti gauti pajamas, toliau jau reikėtų pradėti lankyti lietuvių kalbos kursus, taip užtikrinant, kad kelių metų bėgyje užsieniečiai sugebės savarankiškai bendrauti ir susikalbėti lietuvių kalba. Deja, išskyla įvairių priežasčių, dėl kurių kalbos kursai nėra lankomi, dažnai tai būna žmonių (tiksliau vyrų) užimtumas, kurie dirba, moterys negali išeiti iš namų, nes turi namuose auginti vaikus, esant galimybei mokytis kalbos nuotoliniu būdu *online*, taip pat išskyla problema, didžiajai daliai žmonių prisijungti prie internetinių mokymosi aplinkų yra tiesiog per sudėtinga, nes kompiuteris raštingus yra išvystymas labai minimaliai. Kaip teigia specialistė Rūta: „*Taigi vienas dalykas yra tai, kad jie nemoka kalbos. Jie to neišmoksta, galbūt todėl, kad negali, gal dėl to, kad ši paslauga jiems nesuteikiama, o gal tiesiog jie nėra motyvuoti mokytis kalbos ir tai, ko jie nori, yra tarsi nuolatinis vertėjas su jais, lydėti juos, kad ir kur jie eity..*“⁷ Ir taip pat tai patvirtina kita informantė Vilija: „*Bet jiems vat kažkaip dažnai nesinori mokytis lietuvių, yra sunku, tai yra begalo sunku mokytis, ir vat dažnai yra tiesiog sunku ir vat aš daugiau nebesimokysiu.*“ Lietuvių kalbos kursus viena iš informančių Melek, jau kuris laikas gyvenanti Lietuvoje įvardija, kaip vieną iš svarbiausių aspektų siekiant užtikrinti sėkmingą integracijos procesą Lietuvoje, ji sako: „*Amm / kalbų kursai tikrai naudingi, aš ėjau į kursą, išmokau truputį pirmiausių gramatiką ir galvojau aš galėsiu išmokti ir išmokti apie Lietuvą, jos istoriją, apie švietimo sistemą arba apie kultūrą, jeigu išmokti ir daugiau tu žinai tada jaučiasi geresnė. Jiegu žinai kas yra Gediminas, Mindaugo tiltas, nu jeigu apie tai žinai, taip, gerai jaučiasi ir padėjo*

⁷ Ang.: „*So one thing is that they're, they don't know the language. They don't learn it, maybe because they can't maybe because this, um, service is not provided for them, or maybe simply they're not motivated to learn the language and what they want is like a constant translator with them to be, uh, accompanying them wherever they go.*“

psichologine prasme. “ Taip pat moteris priduria, kad kalbos mokėjimas taip pat atneša žinias apie šalies istoriją, kultūrą, švietimo sistemą ir užsienietis, gyvendamas Lietuvoje ir žinodamas kalbą bei kitą svarbią informaciją apie šalį, kurioje gyvena, jaučiasi daug geriau.

Motyvacijos trūkumas. Prarasta motyvacija ir viltis išmokti kalbą, sukelia ir didelę baimę, kuri verčia prieglobstį gavusius užsieniečius atsiriboti nuo visuomenės, nustoti bandyti į ją įsilieti, nustoti lankyti bendruomeniniuose centruose ir tokiu būdu stoja visa socializacija bei integracija. Nors ir didžioji dalis žmonių nepilnavertiškai naudojami lietuvių kalbos kursų paslauga, yra dalis pabėgėlių, kurie aktyviai lanko, kurie per kelis metus išmoksta lietuvių kalbą ir netobulai, bet gali laisvai susikalbėti su lietuviais. Jau lietuviškai kalbanti informatė Melek pasakoja apie baimes susijusias su kalbos mokymusi: „*Mmm, pirmiausia reikia mokytis kalbą, visiems, aš žinau ir rusiškai, ir kalbu, nu ir visur galėjau ligonėje arba parduotuvėje aš galiu pakalbėti ir kontaktuoti, bet vistiek aš visada galvoju, kad niekada ne.. neišmoksiu lietuvių kalba (juokiasi), nes tikrai tikrai labai sunkus, kalbėti sunkus, nes visada negaliu kalbėti teisingai, bet stengiuosi kalbėti ir.. visi aš klausau ir mm / mačiau, kad visi galvojo koks lietuvių kalba sunkus, negalėsime išmokti, todėl.. mm.. reikia mokytis kalbą, daug praktikuoti arba daug pamoką reikia.*“ Moteris patvirtina, kad lietuvių kalba yra išties labai sunki ir daugeliui užsieniečių išmokti šią kalbą atrodo neįmanoma, tai kelia didelę baimę, kad prieglobstį Lietuvoje gavęs užsienietis niekaip neišmoks šios kalbos, nesusiras darbo ir liks visą laiką „*sedėti namuose*“.

Sėkmės istorijos. Didžiausias ir sunkiausias žingsnis yra pradėti mokytis, o išmokus bent kelis žodžius, kurie jau gali padėti užmegzti santykį su priimančiąja visuomene, motyvuoja judėti toliau ir nepasiduoti. Tyrimo metu gautas pavyzdys iš specialistės Raimondos praktikos: „*Na, kažkaip va daug kalbėjau apie tą kalbą, bet ji tikrai yra svarbi ir net žinoti tokius pagrindus, kaip ten, net ir tas „laba diena“ ir „kaip sekasi“ jiems tai jau yra labai didžiulis žingsnis, nes jie patys labai džiaugiasi ir kai jie ten sako „laba diena“ ir tu gali jiems atsakyti kaip sekasi, ir jie gali tau atsakyti, tai vat nežinau, man atrodo ir jiems suteikia pasitikėjimo savimi, kad jo, aš galiu bent jau kažkiek pasikalbėti lietuviškai, suprasti lietuviškai, tas irgi padeda.*“ Taip pat teigiamus pavyzdžius aptinkame ir iš prieglobsčio gavėjų gautų interviu. Užsienietis Abdul, mokantis kalbėti lietuviškai pasakoja, kad Lietuvoje pradėjo jaustis priimtas, jo socialinis gyvenimas labai suaktyvėjo ir susirado draugų tik tada kai išmoko kalbėti lietuviškai: „*Aš dabar jaučiu, kad priimtas. Kadangi dabar kalbu lietuviškai, tai jaučiu, kad priimtas. Nuo antrais metais.*“ Taip pat informantas minėjo, kad išmokus lietuvių kalbą iš karto susirado darbą ir iki šiol gauna ne vieną pasiūlymą dirbti. Dar vienas teigiamas kalbos mokėjimo aspektas yra tai, kad jau vien kelis žodžius žinantis užsienietis Lietuvoje, ne taip bauginančiai atrodys lietuvių kultūrai. Specialistė Raimonda pasakoja, kad: „*tiesiog gyventi išgyventi, tai turbūt vistiek pirmiausia yra kalba, nes jeigu žmogus kad ir ten „bilekaip“ ten jau kalba lietuviškai, bet iš karto žmogui yra kitoks požiūris jeigu užsienietis su tavim kalba lietuviškai, bando kalbėti.*“ Tai dalinai keičia lietuvių žmonių požiūrį į

užsieniečius ir jie palankiau žiūri į, į Lietuvą gyventi atvykusius užsieniečius. Mokantys kalbėti lietuviškai užsieniečiai pabrėžia, kad pirmiausia ir svarbiausia yra pradėti mokytis lietuvių kalbos, taip socialinės integracijos procesas sėkmingas vystysis.

Remiantis specialistų ir Lietuvoje gyvenančių užsieniečių, kurie gavo prieglobstį ir dalyvauja socialinės integracijos procese pateiktais duomenimis, matome, kad lietuvių kalba yra vienas iš svarbiausių aspektų, užtikrinančių integracijos procesą ir kuriantis užsieniečių socialinį kapitalą. Kalbos barjeras ne tik apsunkina kasdienybę, bet ir užkerta kelią į santykį su priimančiąją visuomene, sukelia daug sunkumų siekiant gauti visas reikiamas paslaugas ir mažina užsieniečių motyvaciją stengtis integruotis. Teigiami pavyzdžiai rodo, kad užsieniečiai išmokę lietuvių kalbą, Lietuvoje jaučiasi daug geriau, užmezga santykį su vietiniais, ir jų integracija vyksta daug sklandžiau. Šie teigiami pavyzdžiai pasižymi tvarių socialiniu kapitalu. Taigi tiek specialistai, tiek prieglobstį Lietuvoje gavę užsieniečiai lietuvių kalbos kursus įvardija kaip patį svarbiausią aspektą socialinės integracijos procese.

4.3 Socialinis kapitalas kaip socialinės integracijos pagrindas

Atlikto tyrimo duomenimis socialinis kapitalas - dalyvavimas bendruomenių veikloje bei prasmingi santykiai - yra socialinės integracijos pagrindas. Šiuo atveju, vienas iš socialinio kapitalo kūrimo įrankių, kuris skatina socialinę pabėgėlių įtrauktį bei pačią socializaciją yra Lietuvoje susikūrusios skirtingų etninių grupių bendruomenės, skirtingos lietuvių visuomenės bei pačių užsieniečių iniciatyvos bei savanoriška veikla. Nagrinėsime koku būdu pabėgėliai kaupia socialinį kapitalą.

Pabėgėlių bendruomenių parama. Informantai atskleidė, kad Lietuvoje išties yra nemažai aktyvių užsieniečių bendruomenių, kurios yra pirmasis žingsnis integracijos procese. Dažniausiai Lietuvoje prieglobstį gavusieji pabėgėliai pirmiausia susisiečia su savo tėvynais jau gyvenančiais Lietuvoje. Tai yra šių žmonių pirminis taškas nuo kurio jie pradeda gyvenimą čia Lietuvoje. Apie aktyvias susikūrusias bendruomenes ir taip, kaip pabėgėliai laikosi vienas kito informantai pasakoja: Informantė Vilija – „*Aa, man atrodo, kad jie visi vistiek susiburia tokiom bendruomenėm tarp saviškių, nes vistiek yra vat yra žmonės, kurie atvyksta iš Tadžikistano, jie ieško tų, kurie atvyko irgi iš Tadžikistano, aa tie žmonės, kurie atvyksta iš Baltarusijos, jie bendrauja su tais, kurie atvyko iš Baltarusijos, ir jie kaip ir laikosi savo žmonių, čia toks didžiulis pavyzdys apie Baltarusių bendruomenę, kuri mm, nežinau, daro įvairiausias veiklas, ir suaugusiems ir vaikams, jie turi ir organizacijos tai „Dapamoga“, ten yra dar viena, ir jie tiesiog, patys suranda vienas kitą..“ Informantė Raimonda taip pat pateikia pavyzdžius: „*pavyzdžiui yra labai aktyvi tadžikų bendruomenė, labai aktyvi mm turkų bendruomenė, ir jos ne tik tarpusavyje tenais daug bendrauja, bet nu pavydžiui ir yra įkūrę kažkokias ten mm oficialias organizacijas kaip ten „Balturka“ ar „tadž balta“ (juokiasi), ne ištikruju dabar kitaip**

vadinasi jau, nu bet tadžikų ten kulrūros kažkas ir žodžiu jie ten irgi labai stengiasi mm kažkuo ten būt naudingi, ten pavydžiui dalyvauja aktyviai „Darom“ akcijoj, ten su kultūra stengiasi supažindinti..“ Egzistuojančios turkų, tadžikų, baltarusių bendruomenės ne tik palaiko vienas kitą šiame sudėtingame laikotarpyje, bet ir stengiasi prisidėti prie Lietuvos gėrio, stengiasi ištraukti ir į lietuvių bendruomeninį gyvenimą, dalintis patirtimis, pažinti skirtingas kultūras ir taip prisidėti prie bendro socialinio kapitalo. Užsienietis Kaam pasakoja apie savo bendruomenę, kuri jam labai padeda, nes patarimo geriausia yra ieškoti pas savus žmones, kurie jau perėjo šį procesą: „O, pavyzdžiui, pirmus metus buvome Kaune, o Kaune žinome tik vieną tadžiką. Ir po vienerių metų gyvenimo Kaune mes palikome Kauną ir išvažiavome į Vilnių ir, va, dabar gyvename Vilniuje beveik, a, daugiau nei 3 metus. O, (galvoja) pavyzdžiui, Vilniuje, tai nėra didelė bendruomenė, bet tai yra normali tadžikų bendruomenė ir jie mums padeda, pavyzdžiui, tokiuose, vidiniuose reikaluose, bet ne visais momentais, bet jie gali mums padėti. Jei, pavyzdžiui, paklausiu, ar jie gali padėti, pavyzdžiui, jei norėčiau, jei noriu paklausti patarimo, antro patarimo, nes jie čia gyvena daugiau nei mes. Jie gali patarti. Taigi ką turėčiau daryti? Nes jie jau perėjo visus šiuos kelius.“⁸

Laikydami vienas kitų, pabėgėliai gauna reikiamą palaikymą iš savų žmonių, kurie patyrė tą patį, išgyveno panašias emocijas ir turi kultūrinį bendrumą bei susietumą. Tad pagrindinis, dažnu atveju ir vienintelis prieglobstį Lietuvoje gavusių asmenų socialinis gyvenimas vyksta tarp savų. Didelė socialinio kapitalo dalį sudaro savi žmonės ir priklausymas bendruomenei.

Savanorystė, padedanti socializacijai. Nors ir yra nemažai susikūrusių pabėgėlių bendruomenių Lietuvoje, taip pat egzistuoja ir dalis pabėgėlių, kurių bendruomenių Lietuvoje tiesiog nėra. Žmonės atvykę iš retesnių šalių, tokių kaip Šri Lanka, Eritreja, jų Lietuvoje yra mažiau, todėl šie žmonės bendruomenės ir socialinių santykių ieško kitur. Dalis šių žmonių aktyviai bando mokytis lietuvių kalbos ir taip socializuotis daugiau su lietuvių bendruomene, kas iš ties yra sudėtingas procesas tiek jiems patiems, tiek patiems lietuviams. Taip pat tyrimo metu paaiškėjo, kad pabėgėliai bendruomenės ieško per savanorystę. Informantė Raimonda pasakoja apie savanorystę: „mm, žmonės, kurie yra iš tokių pavienių šalių kaip, pavienių, na tokių kur nėra jų daug, ten sakykim Šri Lanka, kurių nėra čia daug, bet vat irgi galiu pasidžiaugti, kad va yra žmonių, kurie savanoriauja užsieniečiai, ir va taip va nori prisidėti prie kažkokio tai bendro Lietuvos gėrio,“. Deja, savanoriaujančių žmonių nėra tiek ir daug, bet jau keli teigiami pavyzdžiai, tikėtina, motyvuos ir kitus pabėgėlius prisidėti savanoriaujant ir taip kurti socialinį kapitalą. Na, o, užsienietis Abdul mano, kad lietuvių savanorystė su prieglobstį gavusiomis

⁸ Ang.: „Uh, for example, first year we were in Kaunas and in Kaunas we know just one Tajik. And after one year living in Kaunas, we left Kaunas and we went to Vilnius and, uh, now we are living in Vilnius almost, uh, more than 3 years. And, uh, (thinking) for example, in Vilnius, it's, um, it's a not big community, but it's a normal community of Tajiks and they help us, for example in such, uh, inside things, but not at all moments, but they can help us. If, for example, if I will ask them if they can help, for example, if I will, if I want to ask advice, second advice, because they are living here more than us. They can advise. So what should I do? Because they past all these ways.“

šeimomis Lietuvoje, ne tik skatina lietuvių kalbos išmokimą, bet ir skatina bendravimą bei lietuvių kultūros pažinimą: „/ *Aš matau, nu pastebėjau, kad yra labai naudingas dalykas skirti kaip savanoriai, kurie gali lankyti nu pavyzdžiui atvyko užsieniečiai, į čia į Lietuvą ar ne nuomavo būta ir gyvena ane, tai va jeigu ten ateis, lankys tą šeimą a savanoriai, taaai iš Lietuvos žmonės, tai, padės tikrai integruot, čia pirmas dalykas, nes pradės, nu bus privaloma bendrauti, nu atvyks ir nu ką darys? Padarys kavos, ir paskui privaloma bendraut, kalbėt išmoks tikrai, nu taip, nu be žodžių čia tikrai neįmanoma pasedėt, pavyzdžiui trys arba keturi žmonės sėdi, nu mes nieko nebendraudjam, nu tai neįmanoma..“ Tad abipusė savanorystė skatina socializaciją ir taip kuriu socialinį kapitalą, kuris užtikrina socialinės integracijos procesą.*

Socializacija priimančioje visuomenėje. Neskaitant savų žmonių bendruomenių bei savanorysčių programų, socializacija su lietuvių bendruomenėmis yra vienas iš pagrindinių socialinės integracijos aspektų. Tai – vienas svarbiausių veiksnių, be kurio socialinės integracijos procesas neįmanomas. Šis procesas yra reikalingas ne tik pabėgėliams, bet ir mums – lietuviams: „*nes nu ne mes tą integraciją ištikrųjų darom ir ne su mum tie žmonės gyvena, o jie turi gyventi tarp žmonių, miestėlėnu (juokiasi), savo kaimynų, tai vat nežinau, manau, kad tai būtų didžiausia integracija, kad labiau įsitraukti į vat kažkokį tai bendravimą su su vietinėm bendruomenėm.*“ – informantė Raimonda, nes prieglobstį gavę žmonės atvykę gyventi į Lietuvą planuoja pasilikti Lietuvoje, čia kurti savo gyvenimą nuo pradžių ir tapti mūsų visuomenės dalimi. Specialistė Rūta dalinasi nuomone – „*Ir aš manau, kad integracija ar socialinė integracija neįmanoma, nebent iš tikrųjų susidraugauji, užmezgi ryšį su Lietuvos žmonėmis.*”⁹, ir informantai teigia, kad bendravimo su lietuviais socialinės integracijos procese jiems labai trūksta. Deja, lietuvių visuomenė nėra labai teigiamai nusiteikusi prieš pabėglius, vyraujantys stereotipai, klaidinga žiniasklaida kelia nerimą ir kuria požiūri tokį kaip: „*Jie užima mūsų vietas*“. Informantė Rūta – „*Ir antra kliūtis būtų ta, kad čia esantys žmonės, bent jau arabiškai kalbantys, bent jau tie gyventojai, su kuriais aš bendrauju. Jie nebendraudžia su lietuviais už (organizacijos pavadinimas). Kelių jų paklausiau, ar jie turi draugų lietuvių. Ir beveik visą laiką atsako: „Ne, mes neturime*“.¹⁰ Šio santykio trūkumas užkerta kelią pabėgėlių socializacijai su vietos bendruomenės, o tai skatina didelę atskirtį, užsisklendimą, didėjančią nepasitikėjimą.

Palaikymas, pokalbis ir buvimas kartu. Specialistų pateiktais duomenis, dažnai užsieniečiams reikia ne tik įstatymais apibrėžtų integracijos sistemų pagalbos, bet ir paprasto pokalbio, palaikymo. Tikslingas darbas su klientu, verčiantis jį pasikliauti savo jėgomis, mokytis, kelia užsieniečio

⁹ Ang.: „*and I think integration or social integration is not possible unless you actually make friends, you make connection with, with Lithuanian people.*”

¹⁰ „*And the second barrier would be that people who are here are like Arabic people, at least those are the population that I interact with. They do not interact with Lithuanians outside of (name of organization). I have asked couple of them if they do have Lithuanian friends. And the answer is almost all the time: “No, we don't have”.*”

pasitikėjimą savimi šio sudėtingo proceso metu, o tai tik skatina ir motyvuoja jį toliau mokytis, atsiverti lietuvių kultūrai ir supažindinti ją su savąja. Užsienietis Adbul kalbėdamas apie savo socialinį gyvenimą Lietuvoje, pabrėžia, kad geri santykiai su žmonėmis priverčia jį jaustis gerai ir saugiai: „*Taip.. Dabar aš jaučiu, kad Lietuva yra mano namai ir noriu gyventi čia visą gyvenimą. Ir tikiuosi, kad (mąsto), aa, kad Lietuva visą gyvenimą būtų gerai, ir nu, kaip čia, irgi nu pamiršau tikrai pasakyt, padėkot Lietuvos... pamiršau tą žodį..žmonės.*“ Kalbėjimas, palaikymas ir paprastas gerumas, kurio dažnai nėra šiame procese, tai stipri jėga, griaunanti tarpkultūrinę sieną ir statanti tiltus tarp dviejų, visiškai skirtingų kultūrų ir kas svarbiausia, kuriantis stabilų ir tvarų socialinį kapitalą.

Šioje dalyje išryškėja vienas svarbiausių socialinę pabėgėlių integraciją užtikrinančių veiksnių, tai socialinis užsieniečio kapitalas, kuris susideda iš daugelio skirtingų temų, tokių kaip: socializacija su priimančiąja bendruomene ir ją skatinančios veiklos (savanorystė ir bendruomeniškos veiklos, bendruomenių aktyvumas), santykio turėjimas, kuris palaiko, supranta ir būna kartu visu šiuo sudėtingu pabėgėliams keliu. Panašu, kad be tvaraus socialinio kapitalo, socialinė integracija apribojama užsieniečio užimtumu ir kiti struktūriniais aspektais, bet pats žmogus lieka socialiai izoliuotas nuo visuomenės ir integracijos procesas stoja.

4.4 Paslaugų teikimas socialinės integracijos metu ir kylantys iššūkiai

Šioje dalyje plačiau nagrinėsime interviu metu gautus duomenis, kurie susiję su paslaugų teikimu, kylančias iššūkiams, skirtingais lūkesčiais bei poreikiais, šiek tiek prisiliesime prie psichologinių problemų bei iššūkių, kurie iškyla teikiant paslaugas prieglobstį gavusiems užsieniečiams ir taip pat jiems priemant šias paslaugas. Šioje dalyje taip pat atkreipsime dėmesį į santykį su klientu, jo savarankišku skatinimą bei socialinės sistemos kūrimą.

Lūkesčiai, poreikiai ir paslaugų priėmimas. Su kiekvienu klientu, jo integracijos proceso pradžioje yra nustatomas prieglobstį gaunančių užsieniečių pažeidžiamumas, rizika ir poreikiai. Dažnu atveju praktikoje, darbuotojai suvokia, kad jų pačių poreikiai socialinei integracijai labai skirtingi negu pačių prieglobstį gavusių užsieniečių. Taip pat poreikiai yra labai individualūs pagal kiekvieną atvejį, kartais net gi jie gali priklausyti nuo to, iš kokios kultūros, šalies atvyko žmogus. Didžiąjai daliai užsieniečių pati svarbiausia ir aktualiausia parama yra finansinė parama. Tai taip pat yra vienas iš lengviausių kelių, nes tam, kad gautum šią paramą nereikia dėti jokių pastangų, informantė Raimonda pasakoja: „*ir jie... gal nevisada nori įdėti tam tikrų pastangų, kad gautų tą pagalbą, todėl visada yra tiesiog lengviau, gauti tarkim finansinę pagalbą, todėl jie ir pasirenka būtent eiti tuo keliu, oo (nusijuokia) kitur nelabai nori. Nu bet... visaip būna. Tikrai..*“.

Specialistams, dirbanties su užsieniečiais, finansinė pašalpa taip pat yra suvokiama, kaip vienas

pagrindinių aspektų, bet apart jų taip pat eina ir daugybė kitų paslaugų, be kurių integracijos procesas nevyksta. Tai – lietuvių kalba. Nors pabėgėliams yra skiriamos lietuvių kalbos pamokos, viso šio proceso metu, deja, ne visi jie jį supranta, kaip reikalingą ir naudingą paslaugą. Kiekvieno žmogaus lūkesčiai šiam integracijos procesui taip pat yra labai skirtingi, ir dažnu atveju skiriasi nuo darbuojų lūkesčio šiam procesui.

Tyrimo duomenimis, paslaugų gavėjai tam tikrais atvejais kelia per didelius lūkesčius teikiamai pagalbai. Norima, kad teikiama pagalba būtų pastovi ir niekada nenutrūktų. Prieglobstį gavusieji užsieniečiai teigiamai vertina teikiamą pagalbą, bet kartais noras gauti daugiau negu įmanoma, susikerta su išsikeltais lūkesčiais ir esama realia situacija.

Informantas Abdul pasakoja apie teikiamas paslaugas, kurios gyvenimo Lietuvoje pradžioje buvo pačios naudingiausios: „*Mum labai reikalinga pagalba buvo.. m.. pavydžiui, ligoninėje, aa ten.. nu.. nes aš atvykau ir mano kojos ten buvo.. nu sužeistos, žinokit, ten man labai reikėjo nu dažnai nueiti į ligoninę, ištikrųjų buvo ten (organizacijos pavadinimas) darbuotoja, socialiniai darbuotojai, man labai padėjo tikrai, aš noriu jiems padėkoti... Nu tai../ nu ir tai sutvarkyti dokumentus, pavydžiui savivaldybei ir kitų dokumentų, tai labai reikalinga buvo, nes ištikrųjų mes kaip užsieniečiai, nieko nežinom čia Lietuvoj, Lietuvos Respublikos įstatymai, mes nežinom, nu tai tikrai mum labai reikėjo, aa / nu / pagalbos iš.. nu, kaip čia sakoma, iš Lietuvos žmonių.*“ Taip pat gauta ir kito Lietuvoje prieglobstį gaunančio užsieniečio Kaam nuomonė apie teikiamas paslaugas: *"Taigi. Kalbant apie integraciją, aš manau, kad neturiu daug patirties, bet manau, kad tai, kaip jie ją atlieka, sako, kad beveik tobulai, nes aš nežinau, ką pridėti į šią sistemą, nes, ech, jie padeda susirasti darbą. Jie padeda susirasti namą, pavydžiui, išsinuomoti būstą. Um, taip. Už pagalbą finansine, tai finansine dalimi. Ir aš manau, kad tai beveik puikus būdas padėti.*"¹¹ Vaikinas taip pat išskiria veiksnius, kurios jis keistų, norint užtikrinti sėkmingą integraciją užsieniečiams: „*Ir tai vieninteliai dalykai, kuriuos norėčiau šiek tiek pakeisti. Tai tarsi didelė biurokratija. Pavydžiui, jums reikia pateikti savo dokumentą, pavydžiui, patvirtinti, ir užtrunka šiek tiek ilgai, kol tai patvirtinsite. Pavydžiui, jiems reikia palaukti vieną mėnesį, pusę mėnesio. Lyg, manau, žinau, kad jiems tai būtina dalis, bet manau, jei bus, tai bus, jei bus šiek tiek greičiau, tai bus geriau, manau. Bet kitose dalyse viskas gerai. Man tai, ah, patogiu.*"¹²

¹¹ Ang.: „*So yeah. Talking about integration, uh, I think I don't have many experience, but I think that, uh, the ways which they are going, it says, uh, like almost perfectly because, uh, I don't know what to add to this system because, eh, it is like, uh, they are helping to find jobs. They're helping to find a home like rent to rent home. Um, yeah. For helping financial, uh, in financial part. And I think that it's almost like a perfect way to help.*“

¹² Ang.: „*And they're the only things that I would like to change a little bit. It's like, uh, a big bureaucracy. It's, uh, the, uh, the times it is, uh, for example, you need, for example, you are giving your document, like for, um, for approving and it's taking a little bit long time to prove it. For example, they need to wait, uh, one month, half monts. It's like, I think I know that they it's a necessary part, but I think if the, it will be, if it will be a little bit faster, it will be better, I think. But in other parts, uh, it is okay. It is, uh, like, uh, comfortable for me.*“

Santykis su klientu ir „meškos paslauga“. Analizuojant santykius tarp socialinių paslaugų tiekėjų ir prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių išryškėja vienas iš sunkiausių dalykų – ribos. Visi specialistai ribų nusistatymą ir jų išlaikymą įvardija, kaip iššūkį, su kurio tenka susidurti dirbant su kiekvienu asmeniu ar šeima. Dažnai patys migrantai, rodo didesnę poreikį socialiniams santykiams ir tikisi daugiau iš darbuotojų negu šie gali suteikti.

Apsiribojimas tik tam tikromis pareigybėmis, kurias privalo atlikti darbuotojai, kelia didelį nepasitenkimą iš prieglobstį gavusių užsieniečių. Taip vyksta ir dėl to, kad migrantai linkę užmegzti gana artimą ir draugišką santykį su darbuotojais, kas peržengia ribas ir kelia grėsmę profesionaliam socialinių paslaugų teikimui. Informantė Vilija dalinasi savo patirtais jausmais santykiyje su klientu: *„Mhm, aa, man atrodo dažniausiai yra tas sunkumas aa brėžti ribas, nes vistiek ateina žmonės, kuriems tu tikrai nori padėti ir jie pavyzdžiui nesupranta kalbos mūsų lietuvių, ir jie pavyzdžiui taip pat nekalba ir rusiškai ar angliškai, ir tu kaip ir nori jiems padėti daugiau nei įprastai ir tai va čia yra tas pats didžiausias sunkumas tai brėžti ribas ir nepadaryti tos klaidos ir nesuteikti tos „meškos paslaugos“, nes tu nori, kad jie išeitų po tos integracijos ir galėtų padaryti viską patys, o nebūtų taip, kad tu darytum tai.“* Užsienietis Abdul, gyvenantis Lietuvoje taip pat pritaria šiam faktui ir pamini, kad: *„/// Nepadėti jiems viską.. nu palikti jiems truputį daugiau dalykų daryti pats, nu pavyzdžiui, jeigu nesvarbus dalykas į ligoninę, tada tegu vienas nueina, pabando pavyzdžiui, bet jeigu pavyzdžiui žinot, kad šiandien yra labai svarbus dalykas su sveikata, tada reikia, su vertėju arba su socialinis darbuotojas, tai tikrai viskas gerai. Bet jeigu pavyzdžiui, mmm, kaip pasakyt, pavyzdžiui, kosėja, nu čia, čia kosulys, gydytojas laba diena, laba diena, kas yra pavyzdžiui, kosti ir viskas, skiria vaistus ir viskas, taip.. (nusijuokia).“*

Noras padėti daugiau ir didelis poreikis ateinantis iš kliento pusės dažnu atveju darbuotoją verčia daryti daugiau negu jis gali. Tai yra, kai kyla tam tikras gailestis, darbuotojas stengiasi daryti daugiau už patį klientą, taip šie veiksmai gali virsti „meškos paslauga“, kurios dėka, klientai patys neprisieima atsakomybės už savo gyvenimą ir savo veiksmus čia Lietuvoje ir ją visiškai perleidžia darbuotojams, kurie, manydami, kad šie nieko negali patys nuveikti pradeda viską daryti už pačius klientus. Taip klientams iš ties tampa lengviau ir papračiau tuo momentu, kadangi dauguma darbų yra padaroma pačių socialinių darbuotojų, bet žiūrint į ateities perspektyvą, klientai neišmoksta atlikti tam tikrų dalykų patys savarankiškai ir taip jie yra neįgalinami šiame procese. To pasekoje, ateityje susiduriant su tomis pačiomis problemomis ar procesais, užsieniečiams vėl reikės pagalbos, nes patys to atlikti taip ir neišmoko.

Šis integracijos laikotarpis būtent tam yra ir skirtas, kad migrantai išmoktų savarankiškai gyventi Lietuvoje, atlikti kasdieninius darbus, tokius kaip komunalinių sąskaitų apmokėjimas, vizitai ligoninėse, migracijoje ar kitose valstybinėse institucijose, mokesčių mokėjimas ir pan. be jokios papildomos kasdieninės pagalbos. Paslaugos, skirtos palengvinti socialinės integracijos procesą yra teikiamos

pirmaisiais metais migrantui atvykus gyventi į Lietuvą, kad palydėti žmogų per visus šiuos procesus ir jį įgalinti savarankiškam gyvenimui Lietuvoje.

Savarankiškumas. Toliau tęsiant apie klientų savarankiškumą ir jų pasirinkimus, darbuotojai atskleidė, kad dažniausiai migrantai renkasi lengviausią kelią – perduoti atsakomybę darbuotojams ir patys dėti žymiai mažiau pastangų į mokymąsi ir savarankiškumo puoselėjimą. Tai yra dar viena svarbi socialinių paslaugų tiekėjų užduotis – skatinti klientų savarankiškumą. Ne visais atvejais tai būna paprasta. Remiantis informantų pateikta informacija, dirbant su arabakalbių žmonių šeimomis, darbas tiesiogiai susijęs su šeimos galva - vyru. Tuo tarpu palaikyti santykį ir ryšį su šeimos moterimis yra kur kas sudėtingiau, nekalbant jau apie savarankiškumo skatinimą. Specialistė Vilija atskleidžia įdomų faktą: „*Aa, man atrodo, priklausau, nes šeimoje vistiek, nu pavyzdžiui vat būtent kad rusakalbiai ir arabakalbiai turbūt skiriasi tuo, kad vistiek aa, mm, arabakalbių šeimoje vyras yra galva ir dažniausiai būtent su juo tu ir turi bendrauti, ir tu vat padedi jam, o žmona kaip ir lieka kažkur vat, kaip ir už borto, nes ji visiškai kaip ir intgeracijoj nedalyvauja, dažnai net patys pokalbiai vyksta ne tiesiai su žmona, o per vyrą, kas irgi kelia tam tikrų sunkumų kai tu nori tiesiogiai su ja pasikalbėti, bet nu tiesiog negali.*“ Arabakalbių šeimose moteris lieka už borto ir nedalyvauja integracijos procese. Matomai kultūriniai skirtumai lemia tokį šeimos modelį, kuriame už visus pagrindinius dalykus šeimoje yra atsakingas vyras, o moteris atsakinga už vaikų auginimą ir namų priežiūrą. Būtent tokioje situacijoje moteris liekanti namuose ne visada, galime sakyti net gi retai, palaiko ryšį su integruojančiomis organizacijomis. Darbuotojai susidūrę su tokiomis situacijomis teigia, kad moterys dažnu atveju būna nepasiekiamos ir visas bendravimas apie šeimą vyksta su vyru, kuris lankosi konsultacijose, kuriam yra padedama atlikti tam tikrus dalykus ir kurie gauna visą šeimos finansinę paramą. Šie kylantys sunkumai dirbant su šeimomis lemia integracijos procesą, kuris yra ypatingai svarbus visiems šeimoms nariams neišskiriant nei vieno.

„Socialinės sistemos“ kūrimas. Remiantis ankščiau pateiktais pavyzdžiais, konkrečiai įvardijamas darbas ir sunkumai kylantys su arabiškai kalbančiomis šeimomis reikalauja papildomo dėmesio ir tam tikro papildomo dėmesio. Specialistė Rūta teigia: „*Ir taip jie ateina, nes dažniausiai turi dėl to, kad jiems trūksta socialinės paramos. Jie neturi žmonių, su kuriais galėtų bendrauti. Jiems trūksta žmonių, jie jaučiasi vieniši. Taigi aš jiems padedu, bandydamas sukurti jiems socialinę sistemą, paramos sistemą.*¹³ Reikalinga socialinė sistema, kurioje žmonės galėtų gauti vieną ir svarbiausių poreikių – bendravimą ir geresnių tarpusavio santykių kūrimą. Šiems žmonėms nepakanka pagrindinių paslaugų, kurias jie gauna, konsultacijų bendraisiais klausimais, jiems reikia socialinio rato, bendravimo, kuris galėtų juos palaikyti tiek emociškai tiek psichologiškai ir palaikymo šiuo sudėtingu jiems gyvenimo

¹³ Ang.: „*And so they come because they have mostly because they lack social support. They don't have people to communicate with. They lack people, they feel lonely. So that's how I do help them with trying to establish a social system for them, a support system.*“

etapu.

Psichologinė pagalba. Tyrimo metu, atliekant interviu su socialines paslaugas prieglobstį Lietuvoje gavusiems užsieniečiams teikiančiais specialistais, išryškėjo keletą psichologinės pagalbos aspektų. Pirmiausia išryškėjo tam tikra baimė ir nepasitikėjimas specialistais. Užsieniečiai tam tikrais klausimais kurie yra susiję su psichine sveikata ir būkle yra labai uždari ir bijo priimti bet kokią teikiamą pagalbą. „*Sakyčiau, žmonės, atvykę iš kitų šalių, yra atviresni nei arabai, žmonės iš Irako ir Sirijos yra tam atsparesni, nes baiminasi, kad dėl šios paslaugos jiems išsils pavojus. Jie gaus skundus iš vyriausybės arba išprotės ir pan.*¹⁴– specialistė Rūta. Taip pat, svarbu paminėti, kad ši baimė ateina iš kultūrinių aspektų bei praeities, kaip sako informantė, užsieniečiai atvykę iš Sirijos arba Irano yra daug uždaresni psichinės sveikatos klausimais, nei kiti užsieniečiai. Taip yra todėl, kad gyvendami Sirijoje arba Irake žmonės neturėjo jokio psichologinės sveikatos švietimo ir jų šalyse yra nusistovėjęsios normos, kad tam tikros psichologinės problemos yra aiški diagnozė, kuri kelia pavojų šeimai. Taip pat specialistė Rūta teigia, kad yra be galo sunku teikti šiems žmonėms psichologines konsultacijas, kurių jiems tikrai reikia, nes žmonių supratimas apie psichologinę sveikatą yra beveik lygus nuliui. „*Ir, um, aš tiesiog sakyčiau, jaučiu, kad tarp mano ir jų žinių lygio yra didžiulis atotrūkis, ir norint jiems ką nors paaiškinti, reikia pereiti į jų lygį, bet yra dalykų, kurių negali paaiškinti. tuose lygiuose. Taigi jaučiu, kad jei jie būtų mokomi, galbūt pagerėtų bendravimas.*“¹⁵

Pirmiausia reikėtų panaikinti šią baimę ir parodyti, kad kalbėti apie savo psichologinę būklę yra visiškai saugu ir tai nekelia jokios grėsmės. Dauguma karo pabėgėlių yra patyrę didelę traumą matant karą savo valstybėje, matant mirstančius artimuosius bei sproginamus miestus, didelė baimė bei nerimas verčia šiuos žmones dar labiau užsidaryti savyje ir taip atsiriboti ne tik nuo patirtos traumos bet ir nuo naujos realybės. Tad psichinės sveikatos švietimas šioje sferoje yra begalo svarbus procesas, kuris galėtų padėti žmonėms atsiverti, susitaikyti su praeitimi ir pradėti priimti naują realybę, be baimių, nerimo ir nepasitikėjimo kitais žmonėmis.

Nagrinėjant socialinių paslaugų teikimą išryškėjo skirtingas informantų požiūris į tai, kas yra integracija, taip pat ir skirtingi poreikiai šiai pagalbai. Pastebėjome, kad dažnu atveju paslaugos teikimas prieglobstį gavusiems užsieniečiams tampa ne kaip pagalba, o kaip „meškos paslauga“, kurios pasekoje poreikis pagalbai nemažėja. Būtent dėl šios priežasties specialistai stengiasi ne tik teikti paslaugą, bet ir mokyti prieglobstį gaunančius užsieniečius savarankiškai atlikti reikiamus darbus, taip skatinant

¹⁴ Ang.: „*I would say people who come from other countries, they are more open than Arabic people, people from Iraq and Syria are more resistant to that because they have a fear that, that this, uh, service is gonna put them in danger. They will receive complaints from government or they walk over crazy and so on.*“

¹⁵ Ang.: „*And, um, simply I would say, I feel there is a, a huge gap between my level of knowledge and theirs and to explain something to them, I need to go to their level, but there are some things that you cannot explain at those levels. So I feel like if there would be some kind of education to them, then maybe communication will be improved.*“

užsieniečių savarankiškumą. Taip pat išryškėjo poreikis tobulinti teikiamų socialinių paslaugų sistemą, kuri skatintų užsieniečių bendravimą, tarpusavio palaikymą ir emocinę bei psichologinę pagalbą. Tyrimo metu paaiškėjo, kad psichologinė pabėgėlių būklė dažnu atveju būna išties prasta.

5. IŠVADOS

1. Nagrinėjant mokslinę literatūrą, susijusią su prieglobstį gavusių užsieniečių socialine integracija priimančiose valstybėse, išryškėjo socialinio kapitalo svarba. Pasak Perrie Bourdieu, socialinis kapitalas užtikrina žmogaus priklausymo, saugumo jausmą, kitų palaikymą ir socializaciją, be kurių socialinės integracijos procesas yra neįmanomas.
2. Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos procesą, konstatuoja, kad prieglobstį Lietuvoje gavę užsieniečiai, dalyvaujantys socialinės integracijos programoje, turi teisę gauti šias paslaugas: vienkartinės ir mėnesinės išmokos būtiniausioms reikmėms, individualius lietuvių kalbos kursus, būsto nuomos ir medikamentų kompensacijas, socialines paslaugas, pagalbą tarpininkaujant tarp asmens ir valstybinių institucijų bei susirandant darbo vietą ir kitas būtinas paslaugas.
3. Tiriant prieglobstį gavusių asmenų poreikį socialinei pagalbai, identifikuotos šios svarbiausios paslaugos, padedančios jų socialinei integracijai: tarpininkavimas tarp įvairių valstybinių ir nevyriausybinių organizacijų, vertimo paslaugos ir lietuvių kalbos kursai. Be to socialines paslaugas teikiančių darbuotojų nuomone, ypač svarbu integracijos procese mokytis savarankiškai tvarkyti kasdieninio gyvenimo reikalus.
4. Nustatyta, kad teikiant socialines paslaugas daugiausia iššūkių socialiniams darbuotojams kelia kultūriniai skirtumai bei prastas lietuvių kalbos mokėjimas. Ribų su klientu apsibrėžimas ir jų laikymasis, savarankiškumo skatinimas bei psichologinė užsieniečių būklė taip pat kelia iššūkius darbuotojams.
5. Abiejų informantų grupių nuomone, šalia lietuvių kalbos kaip svarbios integracijos priemonės, ypač reikšmingas bendruomenės palaikomas turimas ir kuriamas socialinis kapitalas. Tyrimo dalyviu socialiniam ka[pitalui suteikta reikšme dera su kitu autoriu tyrimu duomenimis.
6. Nors socialinės integracijos procese užtikrinamos įstatymais apibrėžtos integracijos sritys (užimtumui, apgyvendinimui ir kt.), teikiant socialines paslaugas per mažai dėmesio skiriama pabėgėlių socialinio kapitalo plėtotei.

6. REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į nuolat didėjančius migrantų skaičius, ekonomines krizes, karinius konfliktus, tiek visame pasaulyje, tiek Lietuvoje svarbu atkreipti dėmesį į esamas užsieniečių integracijos programas ir užtikrinti, kad šios būtų veiksmingos tiek prieglobstį gavusių užsieniečių, tiek priimančiosios visuomenės atžvilgiu. Daugelis šalių turi sukūrusios tam tikras integracijos strategijas, bet ne visada programos būna veiksmingos, dažnu atveju įstatytais apibrėžtos integracijos sritys yra paviršutiniškos, dėl to, nors prieglobstį gavę užsieniečiai pradeda savo gyvenimą naujoje šalyje, susiranda darbą, veda vaikus į švietimo įstaigas, bet lieka socialinėje atskirtyje. Toliau pateiksime šio rekomendacijas, kaip tos atskirties situacijos būtų galima išvengti.

Rekomendacijos organizacijoms, teikiančios socialinės integracijos paslaugas prieglobstį, gavusiems užsieniečiams:

1. Integracija yra sunkus procesas, kuriame atsiskleidžia įvairių žmonių kultūriniai skirtumai. Tam, kad kultūriniai skirtumai netaptų neperžengiama siena socialinės integracijos procese, yra svarbu atkreipti dėmesį į kultūrinius skirtumus ir juos pažinti. Rekomenduotina organizacijoms, vykdančioms socialinės integracijos programas, kruopščiai išanalizuoti atvykusių užsieniečių kultūrą, kuo ji skiriasi nuo Lietuvos kultūros, ir taip integracijos strategijas dalinai derinti pagal atvykusių žmonių kultūrą. Tai reiškia, jog jeigu organizacijos vykdys integracijos procesą, nuo pat pirmos integracijos dienos reikalaujamos iš užsieniečių elgtis pagal priimančiosios visuomenės kultūrą ir normas, integracija nevyks. Integracijos strategijas reikia derinti ir su prieglobstį gavusio asmens turimomis gyvenimo normomis. Taip ilgalainiui prieglobstį gavę užsieniečiai priderins savo kultūros ypatumus prie priimančiosios visuomenės kultūros ir normų. Organizacijos negali iš žmogaus atimti jo kultūros ir suformuotų gyvenimo įpročių, bet atsižvelgdamos į kultūrinius skirtumus, turėtų kurti erdvę pabėgėliams atsiskleisti, išlikti savimi, tuo pačiu mokantis priimti jų naujos visuomenės kultūrą.
2. Nors lietuvių kalbos mokymasis yra numatytas visose integracijos programose, dažnu atveju prieglobstį gavusieji užsieniečiai savo laiką investuoja veikiau į darbą, kuris užtikrintų jų pajamas. Pajamos yra labai svarbios užsieniečiams, nes dauguma prieglobstį gavusių užsieniečių

daugelį metų gyvena finansiniame nepritekliuje, bet lietuvių kalba yra integracijos įrankis, kuris užtikrins saugią ir finansiškai stabilią ateitį. Tad rekomenduojama lietuvių kalbos kursams, renginiams, kurie skatintų šios kalbos įsisavinimą, ir kitokioms veikloms skirti kuo daugiau dėmesio. Valstybinės ir nevyriausybinės organizacijos turi dirbti vieningai ir suteikti visas reikiamas sąlygas užsieniečiams mokytis kalbos. Nors dažnai socialines paslaugas teikiantys darbuotojai leidžia užsieniečiams rinktis, ar jie nori mokytis ir ar turi tam laiko, rekomenduojama užtikrinti, kad prieglobstį gavusieji užsieniečiai nuo pat pirmųjų dienų Lietuvoje privalomai pradėtų lietuvių kalbų kursus ir juos užbaigtų. Tai vienas iš esminių sėkmingos integracijos aspektų.

3. Socialinio kapitalo kūrimas. Šis aspektas nėra numatytas daugumoje integracijos programų, galimai dėl to, kad jis nėra toks apčiuopamas kaip kad būsto paieška, darbas, finansinė parama. Visgi tyrime socialinis kapitalas išryškėjo kaip pats svarbiausias veiksnys, užtikrinantis sėkmingą socialinės integracijos procesą. Rekomenduojama organizacijoms, vykdančioms integracijos programą, prie pagrindinių aspektų tokių kaip finansinė parama, būsto ir darbo radimas, konsultavimas, pridėti ir veiklas, kurio skatintų užsieniečių tarpusavio ryšio kūrimą ir santykį su priimančiąją bendruomene. Rekomenduojama kurti saugią aplinką, kurioje pabėgėliai galėtų atsiverti, išsipasakoti, dalintis tiek praeities patyrimu, tiek dabartiniams nerimą keliančiais klausimais. Reikalingos individualios konsultacijos su psichologu, įvairūs užsiėmimai ir savitarpio pagalbos grupės, bendruomeniniai renginiai, kurie skatintų prieglobstį gavusių užsieniečių socializaciją ir padėtų jiems kurti tvarų socialinį kapitalą.
4. Savarankiškumo skatinimas yra paskutinė, bet ne mažiau reikalinga rekomendacija. Rekomenduojama nesirinkti lengviausio kelio šiame procese ir neatlikti visko už pačius užsieniečius taip juos nugalinant. Rekomenduojami kursai, pamokos, kurios aprėptų pabėgėlių kompiuterinį raštingumą, naudojimąsi elektronine bankininkyste ir kitomis sistemomis, finansinį raštingumą, prašymų bei kitų svarbių dokumentų rengimą, pajamų deklaravimą ir mokesčių mokėjimą, ir pan. Svarbu šio proceso ir paslaugų teikimo metu ne atlikti darbus už prieglobstį gavusius asmenis, o mokytį juos viską atlikti patiems ir prisiimti atsakomybę už save. Šis kelias yra daug sunkesnis, bet tai vienintelis kelias į sėkmingą integraciją.

7. LITERATŪRA

1. Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191.
2. Alpak, G., Unal, A., Bulbul, F., Sagaltici, E., Bez, Y., Altindag, A., Savas, H.A. (2015). Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: A cross-sectional study. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 19, 45–50. doi:10.3109/13651501.2014.961930
3. Anabtawi, M. F., & Al Amad, T. H. (2017). Influence of social capital on the experiences of married Syrian refugee women in Al-Mafraq governorate.
4. Bell, P., & Zech, E. (2009). Access to mental health for asylum seekers in the European Union. An analysis of disparities between legal rights and reality. *Archives of Public Health*, 67, 30–44. doi:10.1186/0778-7367-67-1-30
5. Bernier, D. (1992). The Indochinese refugees. *Journal of Multicultural Social Work*, 2(1), 15–30. doi: 10.1300/J285v02n01_02
6. Bourdieu P. (1986). „The Forms of Capital“ 81-90.
7. Bozorgmehr, K., & Razum, O. (2015). Effect of restricting access to health care on health expenditures among asylum-seekers and refugees: A quasi-experimental study in Germany, 1994-2013. *Plos One*, 10(7), 1–22. doi:10.1371/journal.pone.0131483
8. Correa-Velez I., Giffords S., Barnett A. G. (2010) ‘Longing to Belong: Social Inclusion and Wellbeing among Youth with Refugee Backgrounds in the First Three Years in Melbourne, Australia’. *Social Science and Medicine* 71(8):1399–1408
9. Correa-Velez I., Giffords S, Mcmichael C. (2015) ‘The Persistence of Predictors of Wellbeing among Refugee Youth Eight Years after Resettlement in Melbourne, Australia’. *Social Science & Medicine* 142:163–168
10. Daley, C.(2007). Exploring community connections: Community cohesion and refugee integration at a local level. *Community Development Journal*, 44(2), 158–171.
11. Dutch Refugee Council/ECRE. (2001). Good practice guide on the integration of refugees in the European Union: Housing. Brussels: ECRE.
12. Elbert, T., Wilker, S., Schauer, M., & Neuner, F. (2016). Dissemination of psychotherapy modules for traumatized refugees. Experience gained from trauma work in crisis and conflict regions. *Nervenarzt*, 1–7. doi:10.1007/s00115-016-0245-3
13. Europos Migracijos Tinklas (2022). Prieiga: <https://123.emn.lt/>

14. Europos Parlamentas (2016). Labour market integration of refugees: Strategies and good practices, p. 39.
15. Guanyu Jason Ran (2019). Influence of family hosting on refugee integration and its implication on social work practice: the French case.
16. Hadgkiss, E. J., & Renzaho, A. M. N. (2014). The physical health status, service utilisation and barriers to accessing care for asylum seekers residing in the community: A systematic review of the literature. *Australian Health Review*, 38, 142–159. doi:10.1071/AH13113
17. Kaltenbach, E., Härdtner, E., Hermenau, K., Schauer, M., & Elbert, T. (2017). Efficient identification of mental health problems in refugees in Germany: the Refugee Health Screener. *European Journal of Psychotraumatology*, 8(sup2), 1389205–1389212. <https://doi.org/10.1080/20008198.2017.1389205>
18. Kappa, K. (2019). The Social Integration of Asylum Seekers and Refugees: An Interactional Perspective. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 17(3), 353–370. <https://doi.org/10.1080/15562948.2018.1480823>
19. Karimi, A. (2020). Limits of Social Capital for Refugee Integration: The Case of Gay Iranian Male Refugees' Integration in Canada. *International Migration*, 58(5), 87–102. <https://doi.org/10.1111/imig.12691>
20. Kearns A., Whitley E. (2015) 'Getting There? The Effects of Functional Factors, Time and Place on the Social Integration of Migrants'. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41(13):2105–2129.
21. Kluge, U., Bogic, M., Devillé, W., Greacen, T., Dauvrin, M., Dias, S., ... Priebe, S. (2012). Health services and the treatment of immigrants: Data on service use, interpreting services and immigrant staff members in services across Europe. *European Psychiatry*, 27(Suppl.2), S56–S62. doi:10.1016/S0924-9338(12)75709-7
22. Lamkaddem, M., Stronks, K., Devillé, W. D., Olf, M., Gerritsen, A. A., & Essink-Bot, M.-L. (2014). Course of post-traumatic stress disorder and health care utilisation among resettled refugees in the Netherlands. *BioMed Central Psychiatry*, 14(90), 1–7. doi:10.1186/1471-244X-14-90
23. Masso, A. (2009). A readiness to accept immigrants in Europe. Individual and country-level Characteristics. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 251–270. doi: 10.1080/13691830802586245
24. Matulionis, A. (2014 m.) Nr. 4. Filosofija. Sociologija / Philosophy. Sociology. Socialinės struktūros tyrimo kryptys.

25. Miller, G. A., Elbert, T., & Rockstroh, B. (2005). Judging psychiatric disorders in refugees. *The Lancet*, 366, 1604–1605. doi:10.1016/S0140-6736(05)67655-6
26. Mulvey G. (2010) ‘When Policy Creates Politics: The Problematizing of Immigration and the Consequences for Refugee Integration’. *Journal of Refugee Studies* 23(4):437–462
27. Norredam, M., Mygind, A., & Krasnik, A. (2005). Access to health care for asylum seekers in the European Union - A comparative study of country policies. *European Journal of Public Health*, 16(3), 285–289. doi:10.1093/eurpub/cki191
28. Parsons, T., & Turner, B.S. (1991). *The Social System* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203992951>
29. Penninx, R., & Garcés-Mascareñas, B. (2016). The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. In B. Garcés-Mascareñas & R. Penninx, (Eds.), *Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors* (pp. 11–29). Springer International Publishing.
30. Phillimore J. (2012) ‘Implementing Integration in the UK: Lessons for Integration Theory, Policy and Practice’. *Policy & Politics* 40(4):525–545
31. Phillimore J., Goodson L. (2008) ‘Making a Place in the Global City: The Relevance of Indicators of Integration’. *Journal of Refugee Studies* 21(3):305–325
32. Phillips, D. (2006). Moving towards integration: The housing of asylum seekers and refugees in Britain. *Housing Studies*, 21(4), 539–553. doi: 10.1080/02673030600709074
33. Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons - A meta-analysis. *Journal of the American Medical Association*, 294(5), 602–612. doi:10.1001/jama.294.5.602
34. Priebe, S., Giacco, D., & El-Nagib, R. (2016). Public health aspects of mental health among migrants and refugees: A review of the evidence on mental health care for refugees, asylum seekers and irregular migrants in the WHO European Region. Copenhagen, Denmark. WHO Regional Office for Europe (Health Evidence Network Synthesis Report 47). Retrieved from <http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/public-health-aspects-of-mental-health-among-migrants-and-refugees-a-review-of-the-evidence>
35. Rhema, S. H., Gray, A., Verbillis-Kolp, S., Farmer, B., & Hollifield, M. (2014). Mental health screening. In A. Annamalai (Ed.), *Refugee health care: An essential medical guide* (pp. 163–171). New York, NY: Springer Science + Business Media. doi:10.1007/978-1-4939-0271-2
36. Schauer, M. (2016). The mass refugee movement - better reframed as mental health crisis? *International Society for Traumatic Stress Studies*. doi:10.13140/RG.2.1.4113.1926
37. Schick, M., Zumwald, A., Knöpfli, B., Nickerson, A., Bryant, R.

- A., Schnyder, U., ... Morina, N. (2016). Challenging future, challenging past: The relationship of social integration and psychological impairment in traumatized refugees. *European Journal of Psychotraumatology*, 7, 28057–28059. doi:10.3402/ejpt.v7.28057
38. Schiermeier, Q. (2015). German researchers pledge refugee help: social scientists launch integration studies and warn of need to counter rising xenophobia. *Nature (London)*, 582(7582), 320.
39. Song, S. J., Kaplan, C., Tol, W. A., Subica, A., & de Jong, J. (2015). Psychological distress in torture survivors: Pre- and post-migration risk factors in a US sample. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 50(4), 549–560. doi:10.1007/s00127-014-0982-1
40. Spencer, S., & Cooper, B. (2006). Social integration of migrants in Europe: A review of the European literature 2000–2006.
41. Steel, Z., Chey, T., Silove, D., Marnane, C., Bryant, R. A., & van Ommeren, M. (2009). Association of torture and other potentially traumatic events with mental health outcomes among populations exposed to mass conflict and displacement: A systematic review and meta-analysis. *Journal of the American Medical Association*, 302(5), 537–549. doi:10.1001/jama.2009.1132
42. Strang, A. B., & Quinn, N. (2021). Integration or Isolation? Refugees' Social Connections and Wellbeing. *Journal of Refugee Studies*, 34(1), 328–353. <https://doi.org/10.1093/jrs/fez040>
43. Strang, A., Ager, A. (2010). Refugee integration: Emerging trends and remaining agendas. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 589–607. doi: 10.1093/jrs/feq046
44. UNHCR. (2010). Proceedings report for international Conference on the reception and integration of Resettled refugees. Norrköping: Author.
45. United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2017). *Global trends: Forced displacement in 2016*. Geneva, Switzerland. Retrieved from <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5943e8a34/global-trends-forced-displacement-2016.html>.
46. Valenta, M., & Bunar, N. (2010). State assisted integration: Refugee integration policies in Scandinavian welfare states: The Swedish and Norwegian experience. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 463–483. doi: 10.1093/jrs/feq028
47. Valstybės saugumo departamentas (2021). *Veiklos ataskaita 2020*. https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2021/05/Ataskaita_2020_viesa_galutinis-3.pdf
48. Valtonen, K. (2008). Social work and migration: Immigrant and refugee settlement and integration. Farnham: Ashgate.
49. Visuotinė Lietuvių Enciklopedija (2022). *Prieiga*: <https://www.vle.lt/lituanistika/>

50. Watters C. (2010) 'Migrants, Refugees and Mental Health Care in Europe'. *Hellenic Journal of Psychology* 7:21–37
51. World Migration Report 2020. *International Organization for Migration*
52. Žibas Karolis, (2013) Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos tyrimas, 2013). Prieiga: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/12124_sppd-pabegeliu_socialines_integracijos_tyrimas2013.pdf
53. Žibas, Karolis ir Platačiūtė, Vija. (2014 m.) "Migrantų integracija ir migracijos tinklai Lietuvoje: nuo teorinių veiksnių iki empirinių duomenų." *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2014, 18, pp. 7-22.

Naginėjami teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“
3. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas "DĖL UŽSIENIEČIŲ INTEGRACIJOS Į VISUOMENĘ 2018–2020 METŲ VEIKSMŲ PLANO PATVIRTINIMO"
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 5 d. nutarimas Nr. 998 „Dėl Valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“
5. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. vasario 13 d. įsakymas Nr. 20 „Dėl Užsieniečių apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos, užsieniečių užimtumo organizavimo bei drausminio poveikio priemonių taikymo jiems tvarkos aprašo ir užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“
6. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. rugpjūčio 18 d. įsakymas Nr.A1-234 „Dėl Pabėgėlių priėmimo centro nuostatų patvirtinimo“
7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. rugpjūčio 25 d. įsakymas Nr. A1-454/1V-588 „Dėl Prieglobsčio prašytojo teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. liepos 29 d. nutarimas Nr. 773 „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių, lietuvių kilmės asmenų ir jų šeimos narių, gyvenančių Ukrainos Krymo Autonominėje Respublikoje, Sevastopolio mieste, Donecko ir Luhansko sirtyse, perkėlimo į Lietuvos Respubliką ir valstybės paramos jų integracijai“
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 22 d. nutarimas Nr. 628 „Dėl Užsieniečių, kuriems reikia prieglobsčio, perkėlimo į Lietuvos Respublikos teritoriją“

8. PRIEDAI

Priedas Nr. 1 – Tyrimo instrumentas

Klausimai prieglobstį Lietuvoje gavusiems asmenims:

1. Papasakokite apie savo gyvenimą čia Lietuvoje. Kaip čia atsidūrėte?
2. Kokios priežastys paskatino pasilikti Lietuvoje?
3. Kas jums buvo sunkiausia pirmais metais atvykus į šią šalį? Ir kas padėjo šiuos sunkumus įveikti?
4. Kokia pagalba jums buvo pati reikalingiausia pradėdant gyvenimą Lietuvoje? O kokia buvo naudingiausia?
5. Kas būtent padėjo jums įveikti šiuos sunkumus?
6. Ar turėjote kokių nors savo bendruomenės narių, pažystamų, draugų, kurie irgi yra pabėgėliai Lietuvoje ir kurie jums padėjo?
7. Ar jaučiatės priimtas čia Lietuvoje?
8. Koks yra jūsų socialinis gyvenimas Lietuvoje?
9. Ar jaučiate, kad Lietuva yra jūsų namai ir norėtumėte čia gyventi visą gyvenimą?

Šalutiniai klausimai prieglobstį Lietuvoje gavusiems asmenims:

10. Papasakokite apie savo kelią į Lietuvą. Kaip čia atsidūrėte?
11. Ar žinojote ką nors apie šalį dar prieš atvykstant į Lietuvą?
12. Ar buvo sunku išmokti lietuvių kalbą? Kaip sekėsi?
13. Kaip sekėsi priprasti prie lietuviškos kultūros, virtuvės ir pan.?
14. Ar yra dalykų, kurie jus vis dar stebina kalbant apie lietuvius?
15. Kas jums teikia didžiausią pasitenkinimą gyvenant Lietuvoje?

Klausimai paslaugas prieglobstį Lietuvoje gavusiems asmenims teikiantiems specialistams:

1. Apibūdinkite socialinės integracijos laikotarpį, procesą. Papasakokite, kaip vyksta šis procesas?
2. Kaip yra nustatomi ...poreikiai? Kokios pagalbos jiems reikia labiausiai?
3. Kaip šią teikiamą pagalbą priima užsieniečiai?
4. Kas, jūsų nuomone, teikiant socialines paslaugas integracijos procese, yra sunkiausia jums kaip paslaugas teikiantiems darbuotojams ir patiems prieglobstį gavusiems užsieniečiams? Kodėl?

5. Kokie iššūkiai kyla jums kaip specialistams? Ar tai priklauso ar asmuo su kuriuo dirbate yra vienas ar turi šeimą?
6. Kokios paslaugos jūsų nuomone yra pačios svarbiausios socialinės integracijos procece? Kodėl?
7. Kaip manote, kokios paslaugos yra svarbiausios paslaugų gavėjams?
8. Koks jūsų nuomone yra užsieniečių socialinis gyvenimas Lietuvoje?
9. Kaip lietuvių visuomenė priima į Lietuvą gyventi atvykusius užsieniečius?
10. Kokie yra pagrindiniai aspektai užtikrinantys sėkmingą pabėgėlių integraciją? Kokia yra jūsų nuomonė?
11. Kaip siūlytumėte patobulinti socialinės integracijos procesą?

Priedas Nr. 2 - Migranto interviu pavyzdys

2022 – 03 – 15 Abdul

T: Gerai, tai panašu čia gerai ir pradėdu įrašinėti. Tai gerai, toksai pirminis klausimas, tai papasakokite apie savo gyvenimą čia Lietuvoje ir kaip čia atsidūrėte.

R: Ištikruju.. mūsų gyvenimą Lietuvoje pradėjome nuo 2017 metų, aa, (atsidūsta) nu.. jūs žinot, nu kad, dauguma jūsų žino, kad pas mus Sirijoje vyksta karas ir mes pabėgom nuo karo, nes tenai Sirijoje tikrai.. nuo karo metų, nu kaip čia pasakyt, aaa / **baisu gyvenimas**, aa išvykom iš Sirijos į Libaną, iš Libano į Turkiją, Turkijoje ten.. mes.. kaip čia, pateikėm aa , migracijos, pateikėm prašymas išvykti iš Turkijos į Europos.

T: Mhm.

R: Mūsų prašymas į jungtinių tautų, prašymas buvo priimtas, mm, Lietuvos valstybės mūsų pasirinko, ir atvykom į Lietuvą. Taip pradėjom gyventi.. priėmimo pabėgėlių centre.

T: Rukloje, ane?

R: Rukloje. Tenais mes gyvenome apie / 6 mėnesiai, pradėjau dirbti kaip sukirpėjas, dirbau apie metus laiko ir tada aš atvykau, nu pamiršau pasakyti, atvykau su žmona ir du vaikai.

T: Taip.

R: Prėjo metam laiko, tada aa mano žmona ten pagimdė ir tai po.. po to išėjau į vaiko priežiūros atostogas.

T: Mhm.

R: Ir pradėjau mok, išmokti lietuvių kalba, nu, ir pradėjau išmokti, nuo pirmą dieną, ir žinokit prieš, ne pirmą dieną, prieš vykstant į Lietuvą, nuo Turkijos pradėjau išmokt, tai.. skaičiai ten..

T: Pradėjot mokytis jau taip..?

R: Taip, pradėjom mokytis. Ir.. (įkvepia) dalyvavau du kursai, lietuvių kalba, lietuvių kalbos kursai, irrrr.. po to tada aaa savarankiškai pradėjau išmokti namuose žinokit. Per internetu, per nu .. pavyzdžiui nusipirkti knygų, skaityt nu..

T: supratau, supratau.

R: Na ir tada po to pradėjau dirbti (organizacijos pavadinimas), tai, prieš, apie pusantrų metų, nu maždaug..

T: Maždaug pusantrų metų ane?

R: Nu taip, ir dabar dirbu (organizacijos pavadinimas) ir dirbu (miesto pavadinimas) socialinių paslaugų centre.

T: Mhm. O kokios priežastys paskatino pasilikti Lietuvoje? Nes kaip ir žinome, kad didelė dalis šeimų, kad ir atvyksta į Lietuvą, jos išvyksta į Vokietiją ir panašiai, o kas jus paskatino neišvykti, bet pasilikti čia?

R: Mes atvykomke į Lietuvą, / ištikrųjų tai čia, aš nemeluosiu žinokit (šypsosi), mūsų planai buvo atvykti į Lietuvą ir po to išvykt į Vokietiją, čia nu tikrai.

T: Taip taip.

R: Kaip visi žmonės daro, nes ištikrųjų visi nu atvyko į Lietuvą, bet čia yra priežasčių, dabar aš paaiškinsiu jum, buvo mum paaiškinęs, mes atvykom, ane, į Lietuvą..

T: Taip

R: Mes pradėjom, pavyzdžiui, tarp mūsų pakalbėt pavyzdžiui, o ką mes dirbsim čia? Mes pradėjom paklausti tenai pavyzdžiui, kuratoriai, vertėjai, kitų žmonių, aaa, kiek čia yra atlyginimas, „Nu taip, atlyginimas yra 300 e, kartais būna 200e,,. O kiek buto nuoma? „500 eurai“. Nu tai žmogus, iš tikrųjų, nu tai faktiškai, nepasakė, kad išvykit nu..

T: Taip.

R: Nepaprašė mūsų išvykti iš Lietuva, bet tiesiog paaiškina, paaiškina, kad, nu mes savarankiškai išvyksim patys..

T: Mhm

R: Nu pavydžiui, jūs, pavydžiui, jeigu jūs esat mūsų vietoj, atvykot į Siriją, gerai, jūs nekalbat lietuviškai, aa nu siriškai, nieko nekalbate ar ne.. Pavydžiui, sutinkat su žmonėmis, kurie kalba nu lietuviškai ir arabiškai ar ne, ir jūs klausiat, kaip čia gyvenat, „blogai“, o kiek čia atlyginimas kas mėnesį? „200“, o kiek buto nuoma? „500 eurai“, iš kart jūs pagalvosit: „kam man likti čia? Pabėgt geriau“ nu tai.. (juokiasi)

T: O tai kas jus paskatino likti vis dėl to?

R: Nu čia apie išvykimo, dabar, paskatino likti čia, matau, kad, / tikrai aš pradėjau truputį jausti, kad yra kažkas negerai, aš norėčiau pabandyti.

T: Mhm

R: Sakau nu pasiliksiu, ir tada pabandyti ir / ir tada nu / pradėsiu gyvent. Pradėjau sakau galvojau, kad pasiliksiu tris ar keturis mėnesius,

T: Mhm

R: Po išvykimo iš pabėgėlių centras, mes nuomojam butą nu ir nu / per tas laikas galvoju nu kad pabandyti kaip čia gyvent. Matau, kad gerai gyvena.

T: Mhm

R: Nu tai žinoma, gerai gyvenam, tai gyvenam kaip lietuvių žmonės gyvenam, tai tikrai čia yra, galvojau, kad blogai gyvensim, bet čia tikrai.. tikrai ne, gerai gyvenam, ir sprendžiu pasilikti čia Lietuvoje nes matau, kad mano vaikai pradėjo nu mokosi, aš labai džiaugiuosi, kad mano vaikai mokosi lietuvių kalba, pradėjo lankyti mokyklą, nieko nėra problemų tikrai matau kad yra irgi ten aiškino mum, kaip čia yra, labai atsiprašau, rasitai čia, nu..

T: Mhm

R: Nu bet aš tai nematau žinokit, teko du arba tris kartus, bet čia per 4 metus tai čia yra needaug.

T: Mhm, taip. O kas jum taip asmeniškai buvo sunkiausia pirmaisiais metais kai atvykot į Lietuvą?

R: / Sunkiausia.. pirmaisiais metais (galvoja) // Nu sunkiausia buvo, kadangi mes nekalbam lietuviškai, nu, tai jūs žinot, pavyzdžiui, a / ieškot darbą pavyzdžiui, ieškot būstą pavyzdžiui, čia tas labai labai sunkus buvo, ir ten yra, vienas dalykas, kad butų, butų, savinikai, nenorėjo ten, išsinuomuot savo būsto, savo butai užsieniečiams, čia yra, buvo labai.. aš pirma butą, kur nuomavau, padeda man darbdavys, surasti žinokit, bet žmogus, šitas vyras noriu jam padėkot, jeigu šitas darbdavys man būtų nepadėjęs, tai tikrai būtų sunkiau.

T: O kokia pagalba jums buvo pati reikalingiausia pradedant gyvenimą Lietuvoje? Kokios pagalbos reikėjo labiausiai ir kokia ji buvo jums pati naudingiausia? Na va kaip dabar sakote, kad jums padėjo jūsų darbdavys butą susirasti, tai kokia dar buvo va tokia reikalinga, naudinga pagalba kurios sulaukėte?

R: Mum labai reikalinga pagalba buvo.. m.. pavydžiui, ligoninėje, aa ten.. nu.. nes aš atvykau ir mano kojos ten buvo.. nu sužeistos, žinokit, ten man labai reikėjo nu dažnai nueiti į ligoninę, iš tikrųjų buvo ten (organizacijos pavadinimas) darbuotoja, socialiniai darbuotojai, man labai padėjo tikrai, aš noriu jiems padėkot, ir noriu jums irgi padėkot, kad jūs irgi mum padedat.. (šypsosi). Nu tai../ nu ir tai sutvarkyti dokumentus, pavyzdžiui savivaldybei ir kitų dokumentų, tai labai reikalinga buvo, nes iš tikrųjų mes kaip užsieniečiai, nieko nežinom čia Lietuvoj, Lietuvos Respublikos įstatymai, mes nežinom, nu tai tikrai mum labai reikėjo, aa / nu / pagalbos iš.. nu, kaip čia sakoma, iš Lietuvos žmonių.

T: Mhm..

R: Iš Lietuvos žmonės.

T: Mhm, supratau. Tai čia tokie kaip ir patys didžiausi sunkumai su kuo teko susidurti. O tada kas būtent padėjo įveikti tokius sunkumus?

R: // Kas.. būtent.. padėjo.. reikia pagalvot daug (juokiasi)..

T: Pagalvokite, pagalvokite (šypsosi), viskas gerai.

R: // Nu kas jūs norit paklausti tiksliai kas man padėjo ar kaip? Nu..

T: Mmm, na kaip, va tarkim kai sakote, kad buvo lietuvių kalbos barjeras, kas padėjo jį įveikti, ar tam tikri žmonės, ar tam tikri įgūdžiai, ar organizacijos, kurios padėjo..

R: Taip, nu tai aš sakau, kad yra.. nu ..

T: gal draugai..

R: (Organizacijos pavadinimas) man labai padėjo, iš tikrųjų tai.. ir padeda dabar, jeigu ką aš tikrai galiu nu, nu tikrai paprašyti, paklausti, tikrai padeda (organizacijos pavadinimas) organizacija, organizacija..

Ir taip, aš jums sakau, kad pirmais metais, ir antrais metais, bet iš tikrųjų, sunkiausi buvo ten pirmais metais, tikrai viską ten užsiregistruoti pas gydytojai, palydėti, nu nu, kaip čia ta lydėjimo paslauga buvo ta, nu suteikta, ir vertimo paslauga irgi.. (atsidūsta).

T: Taip

R: Irgi buvo, tai tikra aš galvoju, kad vertimo paslauga, kadangi aš ištikruju, pradžioj pradėjau suprast, bet nemokėjau, nemoku tai atsakyti į klausimu, / nu taip tai (organizacijos pavadinimas) aa darbuotojai mum padėjo labai ir.. nu.

T: Ar turėjote kokių nors savo bendruomenės narių, pažystamų, draugų, kurie irgi yra pabėgėliai Lietuvoje ir kurie jums padėjo?

R: Taip, ištikruju turiu.

T: Tai pirmaisiai metai buvo žmonių, kurie jau ilgiau gyvena Lietuvoj ir kurie galėjo jums patarti?

R: Žmonių, kurie ilgiau gyvena Lietuvoj, aaa, // nepasakysiu (juokiasi).

T: Nebuvo?

R: Ne, buvo, buvo (juokiasi), žmonių kurie gyvena ilgiau Lietuvoj tai.. bando uždaryti viską, kad nu.. (juokiasi) ..

T: Jums bando uždaryt viską?

R: Jo, (juokiasi).

T: Aha, supratau..

R: Jūs turit, tai yra pavyzdys, nu..

T: Taip, taip.. O kaip jūs matote pačius lietuvius, kaip žmones, kai jūs atvyko ar jūs draugiškai lietuviai priėmė? Papasakokite plačiau su kokiomis situacijomis teko susidurti su lietuviais, ar tai buvo teigiamos situacijos, ar neigiamos, kokie tie žmonės lietuviai..

R: Aaa, pirmais ir antrais metais, aš dabar gyvenu (miesto pavadinimas) (patikslina), buvo tikrai truputi sunkiai, nes Lietuvos žmonės buvo nepripratę, pamatyti užsienį, pavyzdžiui, užsieniečiai vaikšto ten, pavydžiui (miesto pavadinimas), tai tikrai, nu žiūri va taip, nu nu kas čia vaikšto nu (šypsosi). Pavyzdžiui mūsų moterys, nu / nu 50 procentų mūsų moterys būna su skaros, ir tai žmonės turbūt čia nebuvo pripratę pamatyti pavydžiui moterį su skaros, bet dabar jau viskas gerai, viskas nu aa, nes pavydžiui mano žmona eina į parduotuvę, grįžta ir turi draugų, ir viskas gerai, ir aš turiu dug draugų.

T: Mhm, ar jaučiatės priimtas Lietuvoje? Tai gal va plačiau galite papasakoti apie savo socialinį gyvenimą, apie draugus..

R: Aš dabar jaučiu, kad priimtas. Kadangi dabar kalbu lietuviškai, tai jaučiu, kad priimtas.

T: Taip.. / O taip įvyko nuo tada kai išmokote lietuvių kalbą? Ar nuo kada pradėjo jausti, kad jus tikrai va priima lietuviai, lietuvos žmonės.?

R: Nuo antrais metais.

T: O koks yra jūsų socialinis gyvenimas? Vat sakote.. ar turite daug draugų, ar turite pažįstamų, ar daug bendraujate aplinkoje..

R: Nu va galima pasakyti beveik visi.. nu visų žmonių, aa kalbantis arabų kalba, ir turkų kalba, Lietuvos Respublikos gyventojai, mane pažįsta žinokit (juokiasi)..

T: Lietuvos.. Aha.. (juokiasi)

R: Nu tikrai taip (juokiasi) Nu tai užsienietis, aš kalbu apie užsieniečiai.

T: Taip..užsieniečiai, o apie pačius lietuvius, ar turite savo draugų rate draugų lietuvių?

R: Daug draugų turiu.

T: Lietuvių?

R: Jo jo jo. Ir padėsim, ir parūkom kalianą, ir tai ateina pas mane ir, taip taip, turiu daug draugų žinokit.

T: Labai smagu girdėti..

R: Virš šimtas (juokiasi).

T: Virš šimtas (juokiasi), aha, supratau. Ar jaučiate, kad Lietuva yra jūsų namai ir kad norėtumėte čia gyventi visą gyvenimą?

R: Taip.. Dabar aš jaučiu, kad Lietuva yra mano namai ir noriu gyventi čia visą gyvenimą. Ir tikiuosi, kad (mąsto), aa, kad Lietuva visą gyvenimą būtų gerai, ir nu, kaip čia, irgi nu pamiršau tikrai pasakyt, padėkot Lietuvos... pamiršau tą žodį..

T: Būna užkrenta, viskas gerai, atsiminsit..

R: //

T: Viskas gerai, pagalvokit.

R: Nu.. Lietuvos valstybės ir Lietuvos.. noriu padėkoti Lietuvos valstybės ir Lietuvos žmonėms, nu.. dėl.. kadangi jūs priimate mus mūsų šalyje tikrai.. ir juos..

T: Na tai labai smagu, girdėti.

R: Linkiu ir tikiuosi jums labai, labai, nu gražiai gyvenime, kaip pasakyt.

T: Taip.. gražaus gyvenimo.

R: Gražaus gyvenimo (šypsosi)

T: Mhm, o kaip manote, ką reikėtų daryti kitaip padedant užsieniečiams integruotis į Lietuvos visuomenę? Kaip turėtų būti šis procesas kitoks ir koks kitoks?

R: / Aš matau, nu pastebėjau, kad yra labai naudingas dalykas skirti kaip savanoriai, kurie gali lankytis nu pavyzdžiui atvyko užsieniečiai, į čia į Lietuvą ar ne

T: Mhm

R: nuomavo būtų ir gyvena ane, tai va jeigu ten ateis, lankys tą šeimą a savanoriai, taaai iš Lietuvos žmonės, tai, padės tikrai integruoti, čia pirmas dalykas, nes pradės, nu bus privaloma bendrauti,

T: Taip..

R: nu atvyks ir nu ką darys? Padarys kavos,

T: Mhm

R: ir paskui privaloma bendrauti, kalbėti išmoks tikrai,

T: na taip, tikrai taip..

R: nu taip, nu be žodžių čia tikrai neįmanoma pasidėti, pavyzdžiui trys arba keturi žmonės sėdi, nu mes nieko nebendruojam, nu tai neįmanoma..

T: Nebus kitos išeities, jau reikės bendrauti ane..

R: Nu taaip, reikės bendrauti, irgi ten, nu tai dėl lietuvių kalbos pamoka irgi padeda truputį irrr../ kas dar? /// Nepadėti jiems viską.. nu palikti jiems truputį daugiau dalykų daryti pats, nu pavyzdžiui, jeigu nesvarbus dalykas į ligoninę, tada tegu vienas nueina, pabando pavyzdžiui, bet jeigu pavyzdžiui žinot, kad šiandien yra labai svarbus dalykas su sveikata, tada reiškia, su vertėju arba su socialinis darbuotojas, tai tikrai viskas gerai. Bet jeigu pavyzdžiui, mmm, kaip pasakyt, pavyzdžiui, kosėja, nu čia, čia kosulys, gydytojas laba diena, laba diena, kas yra pavyzdžiui, kosti ir viskas, skiria vaistus ir viskas, taip.. (nusijuokia).

T: Taip.

R: Net kai, nu dėl žmogus nu tegul priprato pats viską padaryt, nes jeigu pavyzdžiui per tris metus ar ne, integracijos laikotarpis, visus tris metus socialinis darbuotojas palydėjo ją, pavyzdžiui, į ligoninę, ir viską padaro, tai žmogus nu.. kam man išmokyti? Man nereikia išmokyti? Nieko. Jūs dabar turite pavyzdys čia..

T: Tikrai taip, turime pavyzdžių.

R: Nu pavyzdžių turite, o ne pavyzdys pavyzdžiui, turite čia..

T: Mhm, na taip, čia tokie iš esmės geri dalykai, ką pasakėte, tai manau iš mano pusės čia kaip ir pagrindiniai dalykai ko norėjau jūsų paklausti, gal dar turite kažką pridurti apie pačią socialinę integraciją, apie kas galėtų būti geriau arba ką manote apie ją?

R: Nieko ištikruju aš viską pasakiau, tiesiog atleiskit mano klaidų, apie tą gramatikas (juokiasi).

T: Viskas gerai, viskas gerai (juokiasi).

R: (juokiasi)

T: Tai tada gerai, ačiū jums labai.

R: Prašom, ačiū jums.

Priedas Nr. 3 - Specialisto interviu pavyzdys

2022-03-17 Vilija

T: Gerai, tai būtų pirmas klausimas. Apibūdinkite socialinės integracijos laikotarpį, procesą. Papasakokite plačiau, kaip vyksta šis procesas.

R: Tai pati integracija savaime vyksta 3 metus, na bet taip yra irgi ne visada. Tai procesas pats prasideda nuo to, kad žmonės ateina pas mus, jie pasirašo sutartį, kurioje ir yra aprašyta, kokios yra mūsų pareigos, pastangos ir taip pat ir jų pareigos, nes irgi kalbam apie tai, kaip vyks integracija, apie tai, kad integracijos procese mes turim padaryti planą, pagal kurį ir vyksta integracija, tai ten yra tikslai tam tikri, kuriuos žmogus turi pasiekti per integracijos laikotarpį, tai būna 6 mėnesiai, ir po to, integracija yra mmm, dar... pamiršau (juokiasi) pratęsiama, ir tada kuriam naują planą ir vėl iškeliam tam tikrus tikslus, ir taip iki 3 metų dažniausiai.

T: Kaip yra nustatomi poreikiai ir kokios pagalbos jiems reikia labiausiai?

R: Mhm, aa mes kaip ir turim lentelę, kuri ir vadinasi poreikio, aa tai ten yra tam tikri klausimai į kuriuos žmogus gali atsakyti, ir pagal tai mes galime pasižiūrėti kokių būtent poreikių jis turi. Ar jam reikia pavyzdžiui mokytis lietuvių kalbos, ar jam reikia gauti pavyzdžiui mm išsilavinimą, gal pakeisti kvalifikaciją. Na visada apie tai būtent kalbam su žmogumi, iš pačio pokalbio mes galim spręsti ko būtent jam reikia. Dažnai ir pats pasako ko nori.

T: Mhm, ir kaip šią teikiamą pagalbą priima užsieniečiai?

R: Mhm, aaa.. (galvoja), na čia irgi taip.. gal dvejopai priima tą pagalbą, nes kartais jiems gal ir nereikia tos pagalbos, galvoja, pasakyčiau, kad jie galvoja, kad jiems nereikia tos pagalbos, ir jie... gal ne visada nori įdėti tam tikrų pastangų, kad gautų tą pagalbą, todėl visada yra tiesiog lengviau, gauti tarkim finansinę pagalbą, todėl jie ir pasirenka būtent eiti tuo keliu, oo (nusijuokia) kitur nelabai nori. Nu bet... visai būna. Tikrai..

T: Kas jūsų nuomone, teikiant socialines paslaugas integracijos procese yra sunkiausia jums kaip paslaugas teikiantiems darbuotojams ir kas sunkiausia prieglobstį gavusiems užsieniečiams? Kodėl?

R: Mhm, aa, man atrodo dažniausiai yra tas sunkumas aa brėžti ribas, nes vistiek ateina žmonės, kuriems tu tikrai nori padėti ir jie pavyzdžiui nesupranta kalbos mūsų lietuvių, ir jie pavyzdžiui taip pat nekalba ir rusiškai ar angliškai, ir tu kaip ir nori jiems padėti daugiau nei įprastai ir tai va čia yra tas pats didžiausias sunkumas tai brėžti ribas ir nepadaryti tos klaidos ir nesuteikti tos meškos paslaugos, nes tu nori, kad jie išeitų po tos integracijos ir galėtų padaryti viską patys, o nebūtų taip, kad tu darytum tai. Aaa, kas dar? Mmm, dar nu kultūriniai skirtumai, nu jo jie visada yra, bet gal jie.. mm, nesukelia gal sunkumų pasakyčiau (galvoja), nes tu vistiek paklausi žmogaus, m kodėl būtent taip yra ir kodėl mes negalim to padaryti, pavyzdžiui, kodėl žmona negali dirbti, nu vistiek yra va tas jų toks kultūrinis skirtumas, kad žmona dažnai prižiūri vaiką namuose ir jie taip priprato ir jie taip nori gyventi. Aaa, kas iš užsieniečių pusės, nu tai manau jiems čia irgi yra didžiulis šokas kai jie atvažiuoja pas mus, būtent tie, kurie atvažiuoja iš Tadžikistano, Sirijos, tai jie vis tiek pajaučia tą skirtumą, tarpkultūrinį, pavyzdžiui net ir būtent tos moterys dažnai, man atrodo jos labiausiai patiria tą kultūrinį šoką, nes jos mato moteris kurios ir dirba, ir gauna aukštą išsilavinimą, ir jos visada gali pasisakyti, jos visiškai nepriklauso nuo savo vyro, ir vat dažnai patiria tokį šoką manyčiau.. ir būtent ta kalba, jeigu jie nekalba nei anglų nei rusų, nu tai tikrai labai sunku jiems.

T: Mhm, o kaip manote kodėl kyla tokie sunkumai? Iš kur jie ateina?

R: Mmm, na manau vat būtent jeigu jiems nereikėjo jau tos kitos kalbos jų šalyje, ir niekas jų negalvojo, kad jie išvyks po to ir patirs tam tikrų sunkumų būtent negalėdami susikalbėti su kitais, ir vat dėl to ir kyla tas sunkumas, o vat po to jie atvyksta čia ir lietuvių kalba yra tikrai ne tokia paprasta, kaip mums

gali atrodyti, ir yra ir gramatika, ir žodžiai ir raidės, kurios, visiškai nepanašios į jų ir vat kyla tas sunkumas ir jie tikrai dažnai, labai dažnai bijo net kalbėti lietuviškai, nes jie galvoja, kad jų niekas nesupras, aa iš jų juoksis, mm tai vat.

T: Kokie iššūkiai kyla jums kaip specialistams?

R: Naa, dažniausiai, dažniausia tas iššūkis kaip pastūmėti žmogų, kad jis pradėtų daryti dalykus.. na pats, nes vistiek yra tas visada: „Aš negaliu, man neišeina.“, bet ne visada žinai ar tikrai, ar pabandė, ir tu nori, kad jie pabandytų ne kartą ir ne du, nes tai tikrai yra procesas, per kurį jie turėtų išmokti, tu jiems duoti ir gaires, pavyzdžiui aš pati dažnai darau *screenshotus* tiesiog ir žmogus net nesuprasdamas kalbos žinotų kur turėtų paspausti, nu ir pagal viską, pagal mane, jie galėtų tai padaryti, bet tas dažnai tiesiog atsisako, nes nu galvoja, kad bus ir greičiau ir lengviau jeigu padarysiu aš. Tai vat čia ir yra tas didžiausias sunkumas kaip, kokių būdu, duoti jiems tą savarankiškumą ir net gi išmokyti savarankiškumo.

T: Ar tai, šie iššūkiai, priklauso ar asmuo su kuriuo dirbate yra vienas, viešasis asmuo ar turi šeimą? Kaip skiriasi iššūkiai?

R: Aa, man atrodo, priklauso, nes šeimoje vistiek, nu pavyzdžiui vat būtent kad rusakalbiai ir arabakalbiai turbūt skiriasi tuo, kad vistiek aa, mm, arabakalbių šeimoje vyras yra galva ir dažniausiai būtent su juo tu ir turi bendrauti, ir tu vat padedi jam, o žmona kaip ir lieka kažkur vat, kaip ir už borto, nes ji visiškai kaip ir interakcijoje nedalyvauja, dažnai net patys pokalbiai vyksta ne tiesiai su žmona, o per vyrą, kas irgi kelia tam tikrų sunkumų kai tu nori tiesiogiai su ja pasikalbėti, bet nu tiesiog negali. O kai žmogus būna vienas, nu tai tiesiog viskas, tas visas procesas, yra susikaupęs ties juo ir tu dirbi būtent su juo, tu žinai kokie ten yra iššūkiai ir kokios kliūtys, ir tu gali va taip atvirai su juo pasikalbėti, bet vat su tokiom šeimom tai būna sudėtinga.

T: Mhm. Kokios paslaugos, jūsų nuomone, yra pačios svarbiausios socialinės integracijos procese ir kodėl? Įvardinkite kelias..

R: Na, kažkaip va daug kalbėjau apie tą kalbą, bet ji tikrai yra svarbi ir net žinoti tokius pagrindus, kaip ten, net ir tas „labadiena“ ir „kaip sekasi“ jiems tai jau yra labai didžiulis žingsnis nes jie patys labai džiaugiasi ir kai jie ten sako „labadiena“ ir tu gali jiems atsakyti kaip sekasi, ir jie gali tau atsakyti, tai vat nežinau, man atrodo ir jiems suteikia pasitikėjimo savimi, kad jo, aš galiu bent jau kažkiek pasikalbėti lietuviškai, suprasti lietuviškai, tas irgi padeda. M, kokios dar paslaugos, tai na tas pats bendradarbiavimas, kurį mes kaip ir suteikiame su kitom organizacijom, jų atstovavimas, jis tikrai vat jiems labai padeda, nes jie turi kaip ir žmogų, net gal ir pačią organizaciją, kuri stovi už jų, ir ji juos palaiko, ir tai irgi yra toks vat palaikymas didžiulis, kurį jie tikrai jaučia, jie žino, kad jie eina kažkur

kreiptis pagalbos ir jie turi žmogų, kuris jeigu ką gali jiems padėti, jis gali pasikalbėti su ta organizacija, išsiaiškinti situaciją tada ir organizacija pati kažkaip kitaip žiūri į užsieniečių, man atrodo čia irgi toks didžiulis plusas, kurį mes galime jiems suteikti. Mm, kas dar, tai nežinau, kartais taip atrodo, kad kai kurie, būtent tie vieniši, jie nelabai gal turi su kuo pasikalbėti, ir mes irgi kaip kuratoriai, galim suteikti jiems net ir šią paslaugą, tiesiog pasikalbėti, pasikalbėti apie gyvenimą, apie iššūkius, su kuriais susidūrė, ir mes visada galime, nežinau, prieiti prie kažko, mes galime išspręsti tai. Nu vat jie dažniausiai ir kreipiasi to palaikymo ir tos pagalbos kuri yra gan svarbi.

T: Mhm. O kaip manote, čia dabar kalbėjote kas yra jūsų nuomone svarbiausia šiame procese, o kaip manote, kaip šį procesą mato paslaugų gavėjai ir kas jiems yra svarbiausia? Kokių paslaugų jiems labiausiai reikia? Kaip jūs jaučiate?

R: Aaa, nuu, man atrodo, man norėtusi tikėti, kad jiems būtent ir reikia vat to mūsų palaikymo ir bendradarbiavimo su kitais, bet aš irgi negaliu na prieštarauti, kad jiems nereikia tos finansinės pagalbos, kuri tikrai, šeimoms kurios yra tokios didelės, arba žmogus yra vienas, tai tikrai teikia didžiulę pagalbą būtent tuo laikotarpiu kai jie negali susirasti sau darbo, mmm, negali kažkaip užsidirbti, gal ir kursų nelabai gali lankyti, nes neturi tos kalbos ir negali, ir ta paslauga irgi daug ką reiškia jiems, būtent tom šeimom kur yra daug vaikų, mm kur pavyzdžiui tik vyras dabar gali dirbti, nes moteris prižiūri vaiką, tai irgi suteikia tai didžiulę pagalbą.

T: Koks jūsų nuomone yra užsieniečių socialinis gyvenimas Lietuvoje?

R: Aa, man atrodo, kad jie visi vistiek susiburia tokiom bendruomenėm tarp saviškių, nes vistiek yra vat yra žmonės, kurie atvyksta iš Tadžikistano, jie ieško tų, kurie atvyko irgi iš Tadžikistano, aa tie žmonės, kurie atvyksta iš Baltarusijos, jie bendrauja su tais, kurie atvyko iš Baltarusijos, ir jie kaip ir laikosi savo žmonių, čia toks didžiulis pavyzdys apie Baltarusių bendruomenę, kuri mm, nežinau, daro įvairiausias veiklas, ir suaugusiems ir vaikams, jie turi ir organizacijos tai „Dapamoga“, ten yra dar viena, ir jie tiesiog, patys suranda vienas kitą..

T: Mhm..

R: ..jie visada padeda, jie ten ir lietuvių kalbos kursus ten daro, jie ir daro įvairiausias veiklas kaip ten siuvinėjimas, šachmatai, futbolas.. Jie tiesiog susiburia kartu, savaitgalį, dažniausiai savaitgalį, kai žmonės turi laiko ir jie praleidžia jį kartu. Jie vistiek, nu man atrodo, kai tu atsiduri svetimoje šalyje, kitoje šalyje, tau reikia to palaikymo iš tavo vat saviškių, kur tu jautiesi kaip ir savas, tu gali ir pasikalbėti sava kalba, ir tada jau vistiek jau aa / tu gali, nežinau, net ir pakalbėti apie tai ką tu patyrei, tu gali pasidalinti, nes Baltarusiai gi vistiek bėgo iš tos šalies, jie patyrė tikrai daug visko ir tokių nemalonių išgyvenimų, ir jiems dažniausiai, nu vat reikia tokio palaikymo ir turbūt tikrai maloniau jį gauti iš tų,

kurie žino kas ten vyko ir matė savo akimis, tai vat ir jie, nežinau, gali ir šventes švęsti kartu, nes jie turi daug savų švenčių, kurias jie gali švęsti.. Na ir man atrodo, kad jie vistiek va taip va buriasi kartu, o su lietuviais jiems dar yra sunku, nes vistiek yra tam tikras kalbos barjeras, yra kultūrinis barjeras, yra šiaip ir žmonių nuomonė, per kurią sunku.. tie įvairūs stereotipai, kuriuos tu taip paprastai neperlipsi, tam reikia laiko tam, tai jo, tai manau jų socialinis gyvenimas tai yra būtent tarp savų.

T: ..tarp savų.

R: Jo

T: O kaip manote, kaip būtent Lietuvos visuomenė priima į Lietuvą gyventi atvykusius užsieniečius?

R: Hmm, (nusišypso), man atrodo vistiek gal tie kurie kalba rusiškai ir jie atvykę iš kažkurios artimos šalies mums, taip pat Baltarusija, dabar jau Ukraina, Rusija netgi, žmonės kažkaip į juos žiūri pozityviau ir jie jiems nori padėti labiau, tai vat galiu spręsti pati iš tų butų pavyzdžiui, butų paieškos. Kai tu dažnai vat skambini ir pirmas klausimas tai yra iš kur žmogus, jeigu tu vat pasakai kad tai yra baltarusis, ukrainietis, rusas, viskas yra ok, mes galim kalbėti toliau..

T: mhm..

R:.. bet jeigu tu pavyzdžiui pasakai, kad žmogus iš Sirijos ar Tadžikistano, jau yra daugiau klausimų, ir tokio labiau gal nenoro, mm, na ir tai irgi galima suprasti iš to, kad žmonės turi tam tikrus stereotipus, gal yra ir kažkokios baimės per kurią irgi sunku perlipti, nu bet dažnai jie ir užduoda tokius klausimus, nu jo, kaip žmogus uždirba, jeigu jis ten nežino kalbos ir kaip jis mokės už tą butą, nu tai čia dar galima suprasti, kad dažnai kodėl nenorėtų, bet nuu, man atrodo, vis tiek visada visuomenei yra tas toks „Jie užima mūsų vietas“, nors.. (juokiasi), nemanau, kad čia būtų teisingai taip pasakyti, mes turime tų laisvų vietų kur jie gali ir dirbti, jie gali ir gyventi, ir tai tikrai nesukelia jokių sunkumų, ir mes galime pasimokyti iš tų žmonių, mes galime patirti kitą kultūrą, tai žmonės, kurie yra tikrai labai draugiški, jie nori ir kalbėti ir bendrauti ir tai galime pamatyti mūsų centre kai jie atneša savo maisto, jie bando mums papasakoti apie savo kultūrą, ten pavyzdžiui vardas, iš ko kilo mano vardas, apie savo tikėjimą, apie savo šventes, jie va dažnai turi savo šventes, į kurias kviečiasi žmonės, tiesiog parodyti kas tai yra ir kas vyksta. Tai man atrodo vis tiek, čia gal iš lietuvių yra toks... nepasitikėjimas labiau, negu iš tų žmonių kurie atvyksta, nes jie tikrai nori pradėti čia naują gyvenimą, ir jiems tiesiog reikia to vat, nežinau.. gerumo, kurio dažnai nepatiria.

T: O ko tada reikėtų, kad visuomenė labiau priimtų užsieniečius?

R: M / mm, man atrodo vis tiek yra ta didžiulė siena tarp jų, per kurią nu sunku perlipti ir pamatyti tą kitą gyvenimą, kitą kultūrą, kaip ten nu nes dažnai, va tie stereotipai viską ir gadina, nes jie turi tam

tikrus stereotipus ir jei nenori bandyti juos paneigti, nu nes gal taip yra lengviau. Nu bet man atrodo vis tiek, žiniasklaida, kaip bebūtų (juokiasi) ji kartais yra tikrai toks geras, nežinau, gera priemonė, kuri galėtų padėti kažkaip kurti tą santykį tarp lietuvių ir kitataučių, nes ji galėtų parodyti, kaip dažnai va būna interviu mūsų žmonių, kurie dalijasi savo istorija, parodos, kur jie galėjo irgi dalintis savo istorija, ir galėjo pamatyti tuos žmones, gyvai pamatyti, kaip atrodo tie žmonės, o ne tą vaizdą kuris yra tiesiog susikūres. Tai man atrodo tiesiog labai svarbu yra kalbėti apie tai, kad būtų tas gyvas pokalbis tarp, tarp mūsų ir jų, kad mes tiesiog pažintumėm vienas kitą ir suprastumėm savo skirtumus, bet kad suprastumėm, kad tie skirtumai mums visiškai nemaišo gyventi kartu ir kurti kažkokią ateitį kartu.

T: Mhm, o kokie yra pagrindiniai aspektai užtikrinantys sėkmingą užsieniečių integraciją?

R: Na, (juokiasi), sėkminga integracija yra visada kai jie gali padaryti viską patys. Kai tu visiškai neturi dalyvauti kažkaip jų gyvenime ir kai jie žino, kad jie gali tai padaryti ir jie bando kažkaip padaryti, jie.. tai va tai yra sėkminga ta integracija kai žmogus įgauna tą savarankiškumą. Ir dažniausiai kai žmogus išėina iš tos integracijos ir to savarankiškumo nėra, nu tada jau ir galvoji kur aš suklydau ir ką padariau ne taip. Tai mes visada integracijos metu stengiamės kad jie padarytų patys, nu mes nesakom tiesiog eik padaryk pats, bet mes parodome kaip tai galime padaryti, kur jie gali kreiptis, kad tai padarytų profesionalai, kurie irgi išaiškintų kaip tai galima padaryti net ir namie, ir tos gairės, kurias mes dažnai siunčiam kur jie gali tiesiog spausti reikiamą mygtuką, tai vistiek jiems tai suteikia tokio pasitikėjimo, kad va aš padariau tai pats, ir jie būna va dažnai ateina ir pasako: „Va aš padariau pats“, aš ten nežinau, užregistravau savo sutartį registrų centre, aš tai va padariau pats, ten vaiką va irgi į mokyklą užregistravau, na ir tu tikrai džiaugiesi, kad žmogui pavyko. Tai va, čia vienas iš svarbiausių (šypsosi).

T: Mhm, kaip siūlytumėte tobulinti socialinės integracijos procesą? Ką gal reikėtų daryti daugiau, stipriau, gal mažiau?

R: Mhm, hmm, nu toks sunkus klausimas (juokiasi), nes dažnai mes ir patys galvojame ką mes galėtume padaryti kitaip, pavyzdžiui kaip mes galėtumėm juos labiau pritraukti mokytis lietuvių kalbos, nes nu tai tas dalykas, kuris kaip ir atrodo nu toks, nu, kaip ir turėtum išmokti kalbos jeigu tu esi kitoje šalyje, nu tau padėtų tai, tikrai padėtų ir karjeroje ir mokslose ir nu visur iš šiaip gyvenime. Bet jiems vat kažkaip dažnai nesinori mokytis lietuvių, yra sunku, tai yra be galo sunku mokytis, ir vat dažnai yra tiesiog sunku ir vat aš daugiau nebesimokysiu. Ir vat ir kyla tas klausimas, o ką mes galėtumėm padaryti kitaip, kad ta lietuvių kalba neatrodytu taip bauginančiai, ir kaip nežinau būtų lengviau jiems pramokti ją. Taip pat vat dėl tų ribų, kada reikalingos tos ribos, ir būtent va svarbiausia iš pat pradžių nubrėžti tas ribas, kur galės padėti kažkas, koordinatorius kur galės nueiti kažkur o kur ne, turbūt labai svarbu vat per patį pirmą susitikimą paaiškinti ir išaiškinti ką mes darom ir kaip mes darom, nes gal mes irgi ne visada pamenam per viską pereiti ir ką mes tikrai darom ir ko nedarom, irgi yra va toks dalykas, kad tu galvoji va šeimai

ten labai sunku, ten daug vaikų, vyras dirba, žmona ten negali susikalbėti ir tu bandai jiems padėti daugiau negu tai reikia ir tu tikrai turi sau brėžti ribas, kur tu turi sau pasakyti, kad ne „aš darau jiems tikrai meškos paslaugą“, kuri po to ateityje tikrai jiems nepadės, bet dar labiau pablogins jų situaciją. Tai vat tos ribos, man atrodo jos yra labai svarbios ir vat dažnai mes gal pamirštam apie jas ir to tokio postūmio žmonėms, kad žinok daryk pats, aš čia, aš tau galiu viską išsiaiškinti, padėti jeigu tau reikia, bet tu turi daryti tai pats. Man atrodo tai yra labai svarbu, kad jis jaustų, kad yra žmogus kuris jeigu ką gali jam padėti, bet vistiek jis jaučia už save atsakomybę, kad aš turiu tai daryti, o ne kažkas kitas.

T: Mhm, tai turbūt iš mano pusės būtų tiek, gal turėtumėte kažką papildyti ar pridurti?

R: Nežinau, (juokiasi) / gal tau kyla kažkokių dar klausimų?

T: Manau, kad jau pagrinde visi klausimai liko atsakyti ir ačiū labai (šypsosi).

R: Nėra už ką (šypsosi).